

ГУЛЬПА ДІАНА

ОСНОВНІ ПИТАННЯ ВИВЧЕННЯ КУРСУ
«ІСТОРІЯ УГОРСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ. СТАРОДАВНЯ
УГОРСЬКА ЛІТЕРАТУРА»

*для студентів I-го курсу угорського відділення
Українсько-угорського
навчально-наукового інституту*

Ужгород–2017

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ
ІНСТИТУТ
КАФЕДРА УГОРСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

ГУЛЬПА ДІАНА

ОСНОВНІ ПИТАННЯ ВИВЧЕННЯ КУРСУ
«ІСТОРІЯ УГОРСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ. СТАРОДАВНЯ
УГОРСЬКА ЛІТЕРАТУРА»

*для студентів I-го курсу угорського відділення
Українсько-угорського
навчально-наукового інституту*

Ужгород–2017

ББК Ш 5 (4 Уго)3 я 73

УДК 821.09(439)' 01 (076)

Г -94

Видання містить короткий виклад історії угорської літератури, періоду усної народної творчості, середньовіччя, ренесансу, бароко та рококо. У ньому розкриваються особливості суспільно-політичного, соціально-економічного розвитку цих періодів, дається характеристика культури, релігії, театру. Навчально-методичний посібник містить короткий виклад предмету, питання для практичної та самостійної роботи, питання для модульної роботи, питання на залік ітп.

Рецензенти: Чука Є.А., кандидат філологічних наук, доцент;
Дерке М.Ж., кандидат філологічних наук, доцент.

Відповідальний за випуск: Гульпа Д.В., кандидат філологічних наук, доцент.

Рекомендовано до друку Вченою радою Українсько–угорського навчально–наукового інституту. Протокол №1 від 01. березня 2017-го року та методичною комісією Українсько–угорського навчально–наукового інституту. Протокол № Звід 13. лютого 2017-го року.

Hulpa Diána

A MAGYAR IRODALOM TÖRTÉNETE.
RÉGI MAGYAR IRODALOM

Módszertani útmutató
az elsőéves magyar szakos egyetemi hallgatók számára

Ungvár–2017

TARTALOM

Osztályozási kritériumok

A tantárgy célja és feladata

1. Téma: A magyar irodalom kezdetei

1.1. A magyar irodalom kezdetei

1.2. A magyar irodalomtörténetesek felfogása az irodalmi kezdeteket illetően

1.3. Az ősköltészet. Az ősi hitvilág tükröződése az irodalmi műfajokban

1.4. A törzsi szövetség korának irodalmi produktuma a monda, műfaji sajátosságai, helye, szerepe a magyar ősköltészetben

2. Téma: A magyar középkor irodalma. A középkor első szakasza

2.1. A koraközépkor társadalom-politikai, gazdasági, kulturális viszonyai

2.2. A kereszténység felvételének hatása a magyar irodalom fejlődésére

2.3. A keresztény műveltség kezdetei, hatása a magyar irodalom fejlődésére

2.4. Az írásbeliség kialakulásának ok-okozati összefüggései, hatása a magyar irodalom fejlődésére

2.5. A latin nyelvű irodalom kezdetei. Egyházi műfajok a korban.

2.6. A korai legendáink.

3. Téma: A magyar középkori irodalom második szakasza

3.1. A jogi műveltség térhódítása a magyar kulturális életben és hatása a világi irodalom fejlődésére.

3.2. A történetírás szerepe a középkor második szakaszában, az 1200-as években.

3.3. A krónika és geszta irodalom műfaji sajátosságai, jellemzői, alkotói és szerepük a magyar világi irodalom fejlődésében.

3.4. Az első magyar nyelvű szövegemlékeink, A Halotti Beszéd és Könyörgés és az Ómagyar Mária-siralom keletkezési ideje, sajátosságai, hatása a magyar nyelvű irodalom fejlődésére

4. Téma: A magyar középkori irodalom harmadik korszaka

4.1. A társadalom-politikai, kulturális viszonyok a későközépkorban.

4.2. A legenda műfaji sajátosságai és szerepe a későközépkor irodalmában.

4.3. A magyar nyelvű vallási irodalom jellemzői a korban. Kései legendáink.

4.4. A példa műfaja.

4.5. Temesvári Pelbárt munkássága, szerepe a magyar nyelvű egyházi irodalom fejlődésében

4.6. Karthauzi Névtelen munkássága

4.7. A huszitizmus. A huszitizmus magyarországi térhódítása, hatása a magyar nyelvű irodalom fejlődésére

5. Téma: A magyar reneszánsz irodalma

5.1. A magyar reneszánsz kora.

5.2. A reneszánsz és humanizmus fogalma.

5.3. A magyar reneszánsz kezdete.

5.4. A hunyadiak korának humanizmusa.

5.5. Mátyás király humanista udvara, társadalom-politikai, kulturális törekvései, eredményei.

5.6. A kor irodalmának főbb képviselői, Janus Pannonius munkássága.

6. Téma: Mátyás halálát követő évszázad kulturális változásai

6.1. A humanista irodalom helyzete a mohácsi vész után.

6.2. A nemesi udvari jellegű irodalom sajátosságai a korban.

6.3. A török uralom hatása a magyar irodalmi élet alakulására.

7. Téma: A XVI. századi magyar nyelvű református irodalom

7.1. A XVI. századi magyar irodalom helyzete a reformáció előtt

7.2. A reformáció jellemzői, törekvései, terjedése Magyarországon

7.3. A reformáció irodalma

7.4. Bibliafordítások a reformáció korában

8. Téma: A XVI. századi magyar irodalom

8.1. A XVI. századi líra: Szenczi Molnár Albert, Batizi András, Szkhárosi Horváth András költészete

8.2. A XVI. századi próza: Bornemissza Péter és Heltai Gáspár munkássága

8.3. A XVI. századi epika: Tinódi Lantos Sebestyén, Ilosvai Selymes Péter, Gersei Albert alkotói pályaképe

9. Téma: A magyar nyelvű világi költészet kora. Balassi Bálint munkássága

9.1. Balassi Bálint életútja

9.2. Balassi Bálint korai költészete

9.3. Balassi Bálint Nagyciklusa

9.4. Balassi Bálint Célia ciklus

9.5. Balassi Bálint istenes versei

10. Téma: A magyar barokk irodalom

10.1. A korszak történelmi, társadalmi-politikai, műveltségi viszonyai

10.2. A barokk fogalmának tisztázása

10.3. A katolikus ellenreformáció irodalma. Pázmány Péter munkássága

10.4. Zrínyi Miklós munkássága

11. Téma: A magyar irodalom fejlődése a XVII. század folyamán

11.1. Nemesi műköltészet a XVII. században. Gyöngyösi István munkássága

11.2. A magyar puritanizmus. Apáczai Csere János munkássága

11.3. A kurucköltészet

11.4. Az erdélyi prózairodalom: az emlékirat és önéletrajzírás irodalma

12. Téma: A magyar rokokó irodalom

12.1. A rokokó fogalmának tisztázása

12.2. Faludi Ferenc alkotói pályaképe

12.3. Amade László munkássága

Ajánlott szakirodalom a témához

Kötelező olvasmányok listája

Kérdések és feladatok gyakorlati órára

Kérdések és feladatok önálló munkához

Kérdések moduldolgozatra

Vizsgakérdések

Szakirodalom a tantárgyhoz

OSZTÁLYOZÁSI SZEMPONTOK

A hallgatók tevékenysége a gyakorlati órán megszerzett pontszámok, valamint a moduldolgozat során megszerzett pontszámok alapján van értékelve. A hallgatók osztályozása négyes pontrendszerben történik: kitűnő, jó, elégséges, elégtelen. Az értékelés során a következő szempontokat kell figyelembe venni:

Kitűnő érdemjegyre a hallgató köteles tökéletesen tájékozódni az irodalmi anyagban, ismernie kell a tanult irodalmi korszakot, a korszakban jelentkező stílusirányzatokat, társadalmi-politikai, gazdasági, kulturális viszonyokat. Kimerítő választ kell adnia a feltett elméleti kérdésekre, tájékozódnia kell a korszak szépirodalmi alkotásaiban, képesnek kell lennie elemezni, értelmezni azokat, valamint párhuzamot vonni saját korával, kihangsúlyozva a szövegben rejlő aktualitást.

Jó érdemjegyre helyes válaszokat kell adnia a feltett elméleti kérdésekre, tájékozódnia kell az irodalmi korszakban, ismernie kell a korszakot meghatározó irányzatokat. Ismernie és értelmeznie kell a korszak szépirodalmi hagyatékát. Válaszaiban megengedett némi, jelentéktelen pontatlanság.

Elégségesre minősíthető a hallgató felelete akkor, ha kevéssé és következetlenül tájékozódik az anyagban, a szépirodalmi alkotások elemzésekor, értelmezésekor hibásan értékeli, értelmezi azokat. Nem képes levetíteni a tanult korszak és olvasott szépirodalmi alkotás tanulságait saját korára, nem képes felismerni az azokban rejlő aktualitást.

Élégtelen érdemjegyre értékelhető a hallgató felelete akkor, ha ismereteiben nagy hiányosságok vannak. Felületesen vagy egyáltalán nem ismeri a tanult korszakot, annak irodalmi hagyatékát. Válaszaiban nem önálló olvasási élményeire támaszkodik, hanem rövid tartalom leírásokra. Nem képes értelmezni a szépirodalmi szöveget és aktualitását sem képes felismernie. A gyakorlati feladatokat vagy egyáltalán, vagy hiányosan teljesítette.

AZ OSZTÁLYOZÁS MÓDSZERE

A hallgatók tudásszintjét 100-as skálán mérik fel, értékelik, a következő módon: gyakorlati órán a hallgató 50 pontot gyűjthet össze, valamint moduldolgozaton is 50 pontot szerezhethet. A gyakorlati feleletek és a moduldolgozat összesített pontszáma 100.

Azok a hallgatók, akik a gyakorlati és moduldolgozat során 90–100-ig terjedő pontszámot gyűjtöttek össze, kitűnő érdemjegyet kapnak és felmentést a vizsga vagy szigorlat alól. Az ennél alacsonyabb pontszámot elérő hallgatóknak, kivételt képez az elégtelenre 0–59 pontra teljesítők esete, akiknek kötelező vizsgázni

vagy/és szigorlatozni, egyéni döntés alapján megvan a lehetősége arra, hogy javítson pontszámán, eredményén, vizsgán vagy/és szigorlaton. A bolognai rendszerben a pontozás a következő 90–100-ig A pont, kitűnő; 89–82-ig B pont, erős négyes; 81–74-ig C, gyenge négyes; 73–64-ig D, erős hármas; 63–60-ig E, gyenge hármas; 59–35-ig F, erős kettes, lehetőség van újra írni a moduldolgozatot és javítani; 34–0-ig FX, gyenge kettes, nincs lehetőség javítani a moduldolgozat eredményén.

Irodalomból írt moduldolgozat esetén a hallgató öt elméleti kérdést kap, amely kérdések mindegyike 10 pontot ér, így összesen 50 pontot lehet összegyűjteni. A gyakorlati feladatokra a hallgató szintén 50 pontot kaphat. Gyakorlati órán a hallgató szóban számol be ismereteiről vagy referátum, prezentáció formájában.

OSZTÁLYOZÁSI SKÁLA: NEMZETI ÉS ECTS

az összes tanulmányi eredményért adható pontszám	ECTS szám	a nemzeti osztályozás skálája	
		vizsga, gyakorlati, referátum osztályozására	szigorlat osztályozására
90 – 100	A	kitűnő	beszámít
82-89	B	jó	
74-81	C		
64-73	D		
60-63	E	elégséges	nem számít be, javítási lehetőséggel
35-59	FX	elégtelen, javítási lehetőséggel	
0-34	F	elégtelen, a tananyag újbóli megismétlésével	nem számít be, a tananyag újbóli megismétlésével

[<http://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/5330>].¹

¹ ЗАТВЕРДЖЕНО наказом ректора ДВНЗ "УжНУ" № 503/01-17 від 03.03.2015 р. Положення схвалене науково-методичною радою ДВНЗ «УжНУ», протокол №2 від 17 лютого 2015 р., і вводиться в дію з першого семестру 2015/2016 н.р. Положення розглянуто та схвалено на засіданні Вченої ради ДВНЗ «УжНУ» від 26.02.2015 року (Протокол №2)

A tantárgy célja és feladata

A tantárgy célja. *A magyar irodalom története. Régi magyar irodalom tantárgy fő célja az, hogy a hallgatók megismerkedjenek a magyar ősköltéssel, a középkor, reneszánsz, barokk és rokokó irodalmával. A tanulmányozott korszakok társadalmi-politikai, gazdasági, kulturális viszonyaival. A korszakban jelentkező irányzatokkal, műfajokkal, alkotókkal. Megismerjék a korszak szépirodalmi hagyatékát. Elolvassák, megértsék, elemezzék a korszak legjelentősebb alkotásait, elsősorban szépirodalmi alkotásokról beszélünk. Az elméleti ismeretek közvetítésének fő célja az, hogy a hallgatók megtanulják:*

- összegyűjteni és feldolgozni a témával kapcsolatos tudományos és kritikai szakirodalmat;
- megismerni és értékelni a X–XVII. század folyamán végbement társadalom-politikai, gazdasági, kulturális, irodalmi folyamatokat;
- felhasználni a megszerzett tudást a későbbiekben, a tudományos és pedagógiai tevékenységében.

A tantárgy feladata. *Az előadások befejezése után a hallgatónak:*

- tájékozódnia kell a X–XVII. századi magyar irodalomban, történeti, társadalmi-politikai, gazdasági, kulturális és tudományos tekintetben is;
- fel kell dolgoznia a korszak ismert alkotásait, gondolunk itt elsősorban a szépirodalmi, történelmi, egyháztörténeti stb. írásokra;
- fel kell dolgoznia a korszakkal kapcsolatos összes ismert forrásanyagot;
- meg kell ismerkednie a korszakismert történelmi, irodalmi személyiségeivel;
- tisztában kell lennie az irodalomtörténeti korszakok felépítésével, a korszakolási szempontokkal.

A tananyag elsajátítása után a hallgatónak képesnek kell lennie:

- feldolgozni a tanult korszakkal kapcsolatos összes ismert forrásanyagot;
- elemezni és értelmezni a tanulmányozott korszakban megjelent szépirodalmi irodalmi alkotásokat;
- felismerni a tanult korszak aktualitását és párhuzamot vonni saját korával;
- a tanulmányozott szépirodalmi alkotásokban felismerni azok aktualitását és párhuzamot vonni saját korával, valóságával.

1.Téma: A magyar irodalom kezdetei

1. A magyar irodalom kezdetei
2. A magyar irodalomtörténészek felfogása az irodalmi kezdeteket illetően
3. Az ősköltészet. Az ősi hitvilág tükröződése az irodalmi műfajokban
4. A törzsi szövetség korának irodalmi produktuma a monda, műfaji sajátosságai, helye, szerepe a magyar ősköltészetben.

A TÉMA RÖVID LEÍRÁSA

Adott témában a régi magyar irodalom kezdeteiről esik szó. Az irodalom kezdetei körül kialakult vitákról. Ismertetésre kerülnek e témával kapcsolatban Klaniczay Tibor, Képes Géza, Horváth János nézetei. Tárgyalásra kerül az ősköltészet kérdése, azon belül az ősközösségi társadalom társadalmi-politikai, vallási viszonyai, a sámánének, munkadal, siratóének műfaja. A téma keretén belül a törzsi szövetség korának tárgyalására is sor kerül. A korszak társadalom-politikai, vallási, gazdasági helyzetét a monda műfaji sajátosságait, fennmaradt alkotásait is tárgyaljuk. A naiv eposz kérdéséről is beszélünk, ennek kapcsán Arany János e kérdéssel kapcsolatos nézeteit, munkáját említjük meg.

AJÁNLOTT IRODALOM A TÉMÁHOZ

1. KLANICZAY Tibor – SZAUDER József – SZABOLCSI Miklós, *Kis magyar irodalomtörténet*, Budapest, Gondolat, 1961, 5–89.
2. KLANICZAY Tibor (szerk.), *A magyar irodalom története 1600-ig*, Bp., Akadémiai, 1964.
3. KLANICZAY Tibor (szerk.), *A magyar irodalom története a kezdetektől –1600-ig*, Bp., Akadémiai, 1964. (Spenót 1.).
4. HORVÁTH János, *A magyar irodalmi műveltség kezdetei*, Bp., Magyar Szemle Társaság, 1931, reprint, pl.: 1988.
5. KOVALOVSKY Tibor (szerk.), *A régi magyar vers*, Bp., Akadémiai, 1979.
6. KLANICZAY Tibor – SZAUDER József – SZABOLCSI Miklós, *Kis magyar irodalomtörténet*, Budapest, Gondolat, 1961, 5–89.
7. TARNAI Andor, „A magyar nyelvet írni kezdik”: Irodalmi gondolkodás a középkori Magyarországon, Bp., Akadémiai, 1984 (Irodalomtudomány és Kritika).
8. JANKOVITS László, *Mikor, hogyan kezdődött? = A magyar irodalom története. A kezdetektől 1800-ig*, főszerk. SZEGEDY-MASZÁK Mihály, szerk. JANKOVITS László, ORLOVSZKY Géza, Gondolat Kiadó, Budapest, 2007, 18-36.
9. MADAS Edit, *A szóbeliség és az írásbeliség határán*, u.o. 59-71.
10. *Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalom történetéhez: Középkor (1000-*

1530), Főszerkesztő TARNAI Andor, szerkesztő MADAS Edit, Tankönyvkiadó, Budapest, 1992.

<http://deathlyray.uw.hu/>

<http://enciklopedia.fazekas.hu/irodalom/Kozepkor-magyar.htm>

<http://www.fajltube.com/irodalom/A-kozepkor-irodalma95221.php>

<http://mek.oszk.hu/02200/02228/html/01/19.html>

KÖTELEZŐ OLVASMÁNYOK LISTÁJA A TÉMÁHOZ

1. A magyarok eredete
2. A csodaszarvas
3. A vérszerződés
4. A honfoglalás
5. A fehér ló mondája
6. Lehel kürtje
7. A magyarok szimfóniája

FELADATOK ÉS TÉMÁK GYAKORLATI ÓRÁRA

A hallgatók a gyakorlati óra során beszámolnak az elolvasott irodalmi alkotásokból. Elemzik azokat, kimutatják a bennük rejlő történelmi társadalmi-politikai vonatkozásokat, a szövegek jelenkori aktualitására is kitérnek, valamint az utókor irodalmi hagyományára gyakorolt hatásáról is szólnak. A gyakorlati óra legfontosabb célja, hogy a hallgatók elolvassák a korszak szépirodalmi és történelmi stb. alkotásait és képesek legyenek azt elemezni, értelmezni és levonni azok jelenkori és mindenkori aktualitását.

1. Keresse meg A Csodaszarvas c. monda pogány-kori vonatkozásait:

Történt egyszer, hogy Hunor és Magyar vadászat közben messze elkalandoztak, és már a Meotisz mocsarai között bolyongtak. Ekkor hirtelen egy nőstény szarvas bukkant fel előttük, ők pedig mindjárt üldözőbe vették. Futott a szarvas, majd nagy hirtelen nyom nélkül elenyészett a vadászok szeme elől. Sokáig keresték, de sehogy sem tudták megtalálni. Ahogy a szarvast keresték, az egész mocsaras helyet bejárták, és barmok legeltetésére nagyon alkalmasnak találták. Ezután atyjukhoz visszatértek, tőle engedélyt kértek, és amint ezt megkapták, minden jószágukkal a meotiszi mocsarak közé költöztek. Meotisz tartománya határos Perzsiával. Mindenfelől tenger veszi körül, egy nagyon keskeny gázlót kivéve. Folyói egyáltalán nincsenek, de füvekben, fákban, madarakban, halakban és vadállatokban bővelkedik. Nehéz oda a bejutás meg a kijárás is. Hunor és Magyar népe a meotiszi mocsarak közé behatolt, és öt éven át onnan ki sem mozdult. A hatodik évben elindultak, és a pusztában véletlenül rábukkantak Belár király fiainak feleségeire, akik férjük nélkül sátrakban tanyáztak. Amikor rájuk bukkantak, éppen a kürt ünnepét ülték: a zene hangjára táncot jártak. Ekkor őket elfogták, és minden jószágukkal együtt magukkal ragadták a meotiszi mocsarakba. Az alánok fejedelmének, Dulának két lányát is elfogták, az egyiket Hunor, a másikat Magyar vette feleségül. Az összes hunok és magyarok ezektől az asszonyoktól származnak [<http://deathlyray.uw.hu/>].

2. Milyen társadalmi-politikai viszonyokra utal a Magyarok szimfóniája c. monda?

Egyszer Gellért püspök, aki egy bajba jutott hívének segíteni akart, egyik hű társával, Walter mesterrel a királyhoz sietett. Ahogy mentek, egyszer csak elesteledtek, ezért egy erdős részen, amely disznók makkoltatására nagyon alkalmas volt, megszállottak. A vándorok eltörődött testtel elaludtak, s hát éjfél tájban nagy zúgást hallottak. Erre mind a ketten felriadtak. Malomkő zúgását hallották, pedig ott a közelben nem állott malom. Elcsodálkoztak a malomkőzúgáson, és még jobban, amikor egy dal is felcsendült: a kézimalmot hajtó asszony dalolni kezdett. Amikor a püspök a dalt meghallotta, odafordult Walter mesterhez, és azt kérdezte tőle: – Hallod-e a

magyarok szimfóniáját, miképpen szól? És mind a ketten nevettek azon az éneken. Az asszony erről semmit sem tudott, csak forgatta a malomkövet, és énekelt tovább. Az ének pedig felszállt a magasba. Gellért püspök nem alhatott tőle, ezért elővett egy könyvet, és az ágyban olvasni kezdett. De nem tudott a szent könyvre figyelni, ezért ismét Walter mesterhez fordult, és azt kérdezte tőle: – Mi ennek a dallamnak a lejtése? Te értesz hozzá, hiszen kántor is vagy. Aztán meg ugyan ki énekel éjszakának idején? Mert úgy megragadott ez az ének, hogy az olvasást sem folytathatom miatta. Azt mondta erre Walter mester: – Egy népdal dallamát halljuk. Ami pedig a személyt illeti: a házigazdának a szolgálója énekel, aki kézimalmoson gazdája gabonáját őrli. Kérdezte a püspök: – Ügyességgel vagy erővel hajtják-e a malmot? – Ügyességgel is, meg emberi erővel is, mert a szolgáló saját kezével forgatja körbe a malomkövet. Azt mondta erre a püspök: – Milyen csodálatos dolog ez! Ha ügyesség, emberi ész nem volna, ugyan ki tudná a fáradságos munkát elviselni? Boldog ez az asszony, aki másnak hatalma alatt él, és nehéz szolgálatát ilyen vidáman, zúgolódás nélkül végzi. Gellért püspök nem feledkezett meg a szolgálóról, másnap nem csekély összegű pénzt adatott neki. GELLÉRT PÜSPÖK [<http://deathlyray.uw.hu/>].

3. Keresse ki a keresztény elemeket a Vérszerződés c. mondából:

A VÉRSZERZŐDÉS – Anonymus krónikája nyomán – Az Úr születésének 819. esztendejében Ügyek, aki Mágóg király nemzetségéből származott, és Szittyaország nemes vezére volt, feleségül vette Önedbelia vezér Emes nevű lányát. Ettől fia született, akit Álmosnak neveztek el. Álmos csodálatos esemény miatt kapta a nevét: amikor anyja a gyermekét várta, álmában egy turulmadarat látott, amely mintegy rászállva megtermékenyítette. És úgy tűnt neki, hogy méhéből forrás fakad, és ágyékából dicső királyok származnak, de nem a saját földjükön sokasodnak el. Minthogy az alvás közben feltűnő képet magyar nyelven álomnak mondják, és a fiú születését álom jósolta meg, azért nevezték őt Álmosnak. Álmos pedig szép, barna arcú, fekete szemű, magas és karcsú termetű ifjúvá serdült. Jóakarátú, bőkezű, bölcs és bátor katona lett belőle. Amikor pedig az érett kort elérte, hatalmasabb és bölcsőbb volt Szittyaország minden vezérénel, ezért az ország minden dolgát abban az időben az ő tanácsai szerint intézték. Amikor Álmos vezér érett ifjúvá serdült, feleségül vette egy nemes vezér lányát. Ettől született Árpád nevű fia, akit magával vitt Pannóniába. Mert Szittyaország földje annyira megtelt az ott született nép sokaságával, hogy az a föld a népet már sem táplálni, sem befogadni nem bírta. Ezért a hét fejedelmi személy, akit mind a mai napig hétmagyaroknak neveznek, nem tűrhette a hely szűkösségét, tehát elhatározta, hogy szülőföldjét elhagyja, és olyan földet foglal magának, melyen laknia lehet. Ekkor kiválasztották Pannónia földjét, mert azt hallották a szállongó hírekből, hogy az a föld Attila királyé volt, akinek ivadékából Álmos vezér, Árpád atyja származott. Ekkor a hét fejedelmi személy közös és igaz értelemmel belátta, hogy a megkezdett útnak végére csak úgy járhat, ha vezér és parancsoló lesz fölötte. Ezért szabad akaratból, közös elhatározással megválasztották vezérül maguknak, sőt fiaik fiainak is az utolsó nemzedékig Álmost és azokat, akik nemzetségéből származnak. Akkor közös akarattal Álmos vezérnek azt mondták: – A mai naptól fogva téged vezérnek és parancsolónak választunk, és amerre szerencséd vezet, oda téged követünk. Ezután a hét fejedelmi személy – pogány szokás szerint – Álmos vezérért saját vérért egy edénybe csorgatta, és így tett esküvést. És ámbár pogányok voltak, mégis azt a hitet, amelyet akkor esküjükre tettek, egészen halálukig megtartották. Az eskü első szakasza így hangzott: – Ameddig életünk tart, sőt utódaink életének fogytaig mindig Álmos vezér ivadéka lesz a vezérünk. Az eskü második szakasza így hangzott: – Ami jószágot közösen szerzünk, mindenkinek része legyen abban. Az eskü harmadik szakasza így hangzott: – Azok a fejedelmi személyek, akik szabad akaratukból Álmost vezérnek választották, soha a vezér tanácsából ki ne maradjanak. Az eskü negyedik szakasza így hangzott: – Ha valaki az utódok közül a vezér személyéhez hűtelen lenne, és viszályt keltene a vezér és rokonai között, annak úgy hulljon a vére, ahogy a miénk hullott, amikor Álmossal vérszerződést kötöttünk. Az eskü ötödik szakasza így hangzott: – Hogyha valaki az utódok közül a vérszerződést megszegné, azt örök átok sújtsa [<http://deathlyray.uw.hu/>].

TÉMÁK ÖNÁLLÓ MUNKÁHOZ

Az önálló munkában a hallgatónak tanúbizonyságot kell tenni arról, hogy képes az anyag önálló elsajátítására, valamint az elolvasott irodalom elemzésére és értelmezésére. Képes az adott problémával kapcsolatos anyag kutatására, a témával

kapcsolatos szakirodalom összegyűjtésére, feldolgozására, a kutatás tárgyával kapcsolatos önálló vélemény, gondolat, javaslat megfogalmazására.

1. Tanulmányozza a magyar irodalom kezdeteiről szóló vitát, foglaljon állást a kérdésben és indokolja is meg álláspontját;
2. Tanulmányozza a magyar társadalom barbárságkori helyzetét, magyarázza meg a korszak sajátosságait honfoglalás-kori mondáink alapján;
3. Tanulmányozza a történeti monda műfaji sajátosságait, keletkezésének idejét, közvetítőit;
4. Tanulmányozza a költészet legősibb típusait. Elemezze az ősi magyar rituális énekeket. Tanulmányozza a munkadal helyét és szerepét a magyar ősköltészetben.
5. Tanulmányozza a naiv eposz kérdését, ismertesse Arany János e kérdéssel kapcsolatos tanulmányát.

2. Téma: A magyar középkor irodalma. A középkor első szakasza

1. A koraközépkor társadalom-politikai, gazdasági, kulturális viszonyai
2. A kereszténység felvételének hatása a magyar irodalom fejlődésére
3. A keresztény műveltség kezdetei, hatása a magyar irodalom fejlődésére
4. Az írásbeliség kialakulásának ok-okozati összefüggései, hatása a magyar irodalom fejlődésére
5. A latin nyelvű irodalom kezdetei. Egyházi műfajok a korban.
6. A korai legendáink.

A TÉMA RÖVID LEÍRÁSA

E témában az államalapítás korával, Géza fejedelem, Szent István király társadalmi-politikai, gazdasági, kulturális törekvéseivel foglalkozunk. Tárgyalásra kerül a kereszténység felvétele, keresztény műveltség hatása a magyar irodalom fejlődésére. A XII. századig tartó írás-reakció korának vizsgálatára is kitérünk. Szó esik a latin nyelvű vallásos irodalom, korai legendák korabeli szerepéről, a keresztény vallás, ideológia hatásáról, a koraközépkori magyar társadalmi-politikai valóság alakulására. Elemzésre kerülnek a kulcsfontosságú korai legendák: Szent András és Benedek, Szent István király három legendája, Szent Imre herceg legendája, Szent Gellért legendája. A hallgatók megismerkednek az intelem középkori műfajával, valamint elemzik Szent István király intelmét Imre herceghez.

AJÁNLOTT IRODALOM A TÉMÁHOZ

1. Jan ASSMANN, *Írásos kultúra = UŐ, A kulturális emlékezet*, Atlantisz, Budapest, é.n., 87-129.
2. JANKOVITS László, *Mikor, hogyan kezdődött? = A 14agyar irodalom története. A kezdetektől 1800-ig*, főszerk. SZEGEDY-MASZÁK Mihály, szerk. JANKOVITS László, ORLOVSZKY Géza, Gondolat Kiadó, Budapest, 2007, 18-36.

3. MADAS Edit, *A szóbeliség és az írásbeliség határán*, u.o. 59-71.
4. HORVÁTH János, *A 15agyar irodalmi műveltség kezdetei*, Bp., Magyar Szemle Társaság, 1931, reprint, pl.: 1988.
5. KOVALOVSKY Tibor (szerk.), *A régi 15agyar vers*, Bp., Akadémiai, 1979.
6. <http://enciklopedia.fazekas.hu/irodalom/Kozepkor-magyar.htm>
7. <http://www.fajltube.com/irodalom/A-kozepkor-irodalma95221.php>
8. <http://mek.oszk.hu/02200/02228/html/01/19.html>

KÖTELEZŐ OLVASMÁNYOK LISTÁJA A TÉMÁHOZ

1. István király ítélete
2. Szent Andrásnak és Benedeknek legendája
3. Szent István kisebb legendája
4. Szent István nagyobb legendája
5. Hartrik féle legenda Szent Istvánról
6. Szent Gellért püspök legendája
7. Szent Imre herceg legendája
8. Szent László király legendája
9. Szent István király intelme Imre herceghez

FELADATOK ÉS TÉMÁK GYAKORLATI ÓRÁHOZ

A hallgatók a gyakorlati óra során beszámolnak az elolvasott irodalmi alkotásokból. Elemzik azokat, kimutatják a bennük rejlő történelmi társadalmi-politikai vonatkozásokat, a szövegek jelenkori aktualitására is kitérnek, valamint az utókor irodalmi hagyományára gyakorolt hatásáról is szólnak. A gyakorlati óra legfontosabb célja, hogy a hallgatók elolvassák a korszak szépirodalmi és történelmi stb. alkotásait és képesek legyenek azt elemezni, értelmezni és levonni azok jelenkori és mindenkori aktualitását.

1. Értékelje ki az István király ítélete c. legendában szereplő társadalom-politikai, diplomáciai viszonyokat, valamint István király uralkodói magatartását:

ISTVÁN KIRÁLY ÍTÉLETE – Szent István legendája nyomán – Messze földön emlegették István király igazságos ítéleteit, ezért idegen országokból is sokan eljöttek, hogy a szavát meghallgassák, és amit elrendelt, azt végrehajtsák. Történt egyszer, hogy hatvan besenyő férfiú útnak indult, és Szent István király udvarába igyekezett. Ahogy illet, gazdag készülettel, sok ajándékkal indultak el, s nemsokára Bolgáriából Magyarországra érkeztek. Ekkor az őrsegen álló magyar katonák, akiknek viaszból volt a lelkük, meglátták a besenyők megrakott szekereit, megrohanták a besenyőket, néhányat közülük karddal levágtak, másokat megsebesítettek, és a szekereket teljesen kifosztották. A sebesülteket félholtan az úton hagyták, ők maguk pedig széleseben elvágtattak. Amikor a besenyők magukhoz tértek, tanácskozni kezdtek, hogy mitévők legyenek. Végre úgy határoztak, hogy folytatják az utat, és István király ítéletére bízzák magukat. Véresen, piszkosán álltak a király színe elé. Amikor pedig a király megszólította őket, mind odaborultak a lábához. István király csodálkozva nézte a porlepett és véres alakokat, és azt kérdezte tőlük: – Szóljatok, mi a bajotok oka. – Ó, urunk – mondták –, mi a te ítéleted meghallgatására indultunk útnak, s lám, elvetemült katonák megtámadtak, és minden pénzünkől, vagyonunktól megfosztottak. A király ezen nagyon felháborodott, de minthogy léikében bölcs volt, felháborodását sem arcával, sem szavával nem mutatta, hanem indulatait megfékezte. De mindjárt parancsot adott, hogy azokat a katonákat, akik a rablásban részt vettek, meghatározott napon színe elé állítsák. Ez meg is történt. A király szigorúan végigmérte a katonákat, és azt mondta nekik: – Ti Istennek törvényét megszegtétek, ártatlan férfiakat meggyilkoltatok, az ország vendégeit kifosztottátok.

Ahogy ti cselekedtetek, úgy cselekedjék az Isten veletek énelőttem. Aki a törvényt megszegi, meg kell azt büntetni. Ahogy a halálos ítélet elhangzott, a katonák megragadták a rablókat, és az út mellett kettesével felakasztották őket. István király a besenyőket bőségesen kárpótolta, minden veszteségüket megtérítette. Mindezt azért cselekedte, mert Magyarországot minden külföldi menedékének szánta, olyan országnak, ahová mindenkinek szabad bejárása legyen, és senki a vendéget bántalmazni, sértegetni ne merészelje. Lett is fogantatja a király szavának: amíg ő uralkodott, egyetlen vendégnek nem görbült meg még a haja szála sem [http://deathlyray.uw.hu/].

2. Milyen egyházi tanítást fogalmaz meg a Szent András és Benedek legendája, hogyan használták fel a korai legendákat a többségi társadalom vallásos nevelésére?

Árpád-kori legenda

Szent András és Benedek legendája

(1064 után)

1. Abban az időben, amikor a legkeresztényibb István király akaratóból Isten ismerete és tisztelete Pannóniában még éppen csak kicsírázott, hallva a jó uralkodó híreről, más földekről, sok kanonok és szerzetes gyűlt össze hozzá mint atyjukhoz, nem annyira kényszerűségből, mint inkább hogy a szent szerzetesi élet új öröme együttélésükkel kiteljesedjék. Köztük az egyik, név szerint Zoerárd, aki mint rózsza a tövisek között, falusi egyszerűségben született, a Szentlélek ösztönzésétől indítva a lengyelek földjéről ebbe a hazába jött, és miután Fülöp apától, akinek Szent Ipoly vértanú tiszteletére szentelt [1] Zobor nevű monostora Nyitra vidékén feküdt, a szerzetesi ruhát és az András nevet megkapta, remete életre szánta el magát.

És hogy ott a szív mekkora töredelmével és a test mekkora kínzásával gyötörte magát – ezeket én tanítványának, a vele élő Boldog Benedeknek az elbeszéléséből hallottam –, elhatároztam, hogy néhány szóval megírom. Én, Mór, aki most Isten irgalmából püspök vagyok, [2] akkor pedig iskolás gyermek voltam, a jó férfit láttam ugyan, de hogy milyen volt szerzetesi élete, azt nem látás, hanem hallás útján ismertem meg. Mert amikor a Szent Márton püspök tiszteletére szentelt monostorunkba a már említett Benedek szerzetes gyakran eljött, ennek tiszteletreméltó életéről elmondta nekem az itt következő dolgokat.

2 Miután ez a tiszteletre méltó férfi, András, a remeteség magányát vállalta, teste nagy kifárasztásával, de a lelki élet megerősítésével a böjtöt mindig megtartotta. Három napon át minden ehető dologtól tartózkodott, annak kegyelme iránti szeretetből, aki az emberekért emberré válva negyven napig böjtölt (vö. Máté 4,1-2). Mikor pedig a nagyböjti időszak következett, annak a szerzetesi életnek a példájára, amelyben Zoszimász apát élt, [3] amikor valaki negyvenöt datolyával töltötte el a nagyböjtöt, ő Fülöp atyától, akitől a szerzetesi ruhát elfogadta, negyven diót kapott, és azon élve, ennyi táplálékkal megelégedve, örömmel várta a szent húsvét napját.

Ezekben a napokban, sőt máskor is, jóllehet a táplálék nemcsak a test felüdítésére nem volt elegendő, hanem még a lelket is elgyöngítette, az imádság idejének kivételével a munkával mégsem hagyott fel soha, hanem fejszét fogva az erdő egy magányos helyére ment dolgozni. Amikor aztán a túlzott munkától és a szigorú böjtöléstől teste és lelke legyengült, s egyik napon szinte halálra válva feküdt, egy szép arcú és angyali tekintetű ifjú jött, és kocsijára téve a kunyhójába vitte. De eszméletlen állapota elmúltával, miután magához térve megtudta, hogy mit tett vele Isten irgalmassága, megvallotta mindezeket az előbb említett tanítványnak, Benedeknek, aki nekem ezeket elmondta, esküvel kötelezve őt, hogy halála előtt senkivel se ismertesse.

Az egész napos munka után azonban csak olyan éjszakai nyugalmat engedett testének, hogy azt inkább lehetett kínzásnak és gyötrelmennek, mint nyugalomnak nevezni. Egy tölgyfa tönköt, amit lesimított ugyan, kis kerítéssel vett körül, és ebbe a kerítésbe éles nádszálakat rögzített minden oldalról. Aztán a tönkön ülve olyan helyzetet foglalt el tagjai felüdítésére, hogy ha teste álomtól elnehezdedve, véletlenül valamerre eldőlné, a nádszálak hegyétől súlyosan megsértve felébredjen. Ezenkívül még fából készített abroncsot is tett a feje fölé, amire négyfelől négy követ is függesztett, hogy ha álmos fejét bármerre lehajtja, a kő megüsse.

Ó, milyen nagyszerű a boldog férfinak, Andrásnak jutalma! Milyen boldog és örök élet az, amely koszorúval százszorososan feldíszítve az égben fizeti vissza azt, amit a földön kemény munkával szerzett! Ó, hitvallás hallatlan neme, ami még értékesebbé teszi az ígéret országát! Sem az étel,

sem a nyugalom nem tudta olcsó édességével elrabolni az örök életet, és a gonosz lélek nem találhatta meg a csábítás útját.

Ezeket, amiket megírtam, tanítványának, a már említett Benedeknek az elbeszéléséből ismertem meg, aki maga is elhatározta az atya halála után, hogy ugyanezen a helyen lakik. És amikor három éven át mestere példája szerint szigorú fegyelemben élt, rablók jöttek, és abban a reményben, hogy sok pénz van nála, a Vág folyó partjára vezetve megkötözték, elvágta a torkát, és a vízbe dobták. Mivel pedig sokáig keresték a testét és nem találták egy egész esztendőn át, feltűnt, hogy egy sas ült a Vág folyó partján, mintha valamit őrizne. Ebből a holttest holléte felől bizonyossá válva, valakit a vízbe küldtek, és így sértetlenül megtalálták, mintha csak a minap halt volna meg. Ugyanott temették el Benedeket, Boldog Emmerám vértanú bazilikájában,^[4] ahol a szent atya, Boldog András csontjai pihentek. Ő mondta el nekem erről a tiszteletre méltó atyáról mindazt, amit már megírtam. De a következő dolgokat Fülöp apát szokta nekem elmondani, miután apát lettem.

Mikor tehát teste bomlásának ideje közeledett, jelezte ezt a jelenlevőknek, és meghagyta, hogy ruházatának egyetlen darabjából se vetköztessék ki, amíg Fülöp apát – akiért már elküldött – meg nem érkezik. Ez az atya akkor érkezett meg, amikor a tiszteletre méltó test már holtan feküdt, hogy megmossák. Ő megtalálta a vasövet, amely már belső részeit érintette. Ó, csodálatos és hallatlan dolog! A húsát belülről bomlasztó övet bőre kívülről elrejtette. Ámde a vértanúságnak ezt a fajtáját meg sem tudhattuk volna, ha a köldökénél a megkötött fém csomója elő nem tűnik. Miután pedig feloldották az övet, mikor a testről lehúzták, a bordák összezúródásának hangja erősen hallatszott. Ennek az övnek a felét elkönyörgtem ugyanettől az apától, és mostanáig megőriztem, de az igen keresztény Géza herceg^[5] kérését meg nem tagadhattam, hisz állandó vágyakozással könyörgött nekem érte. És miután a boldog férfi testét eltemették, amiket Fülöp apát elbeszéléséből megismertem, s megismertetésre méltónak látszottak, jól emlékezetembe véstem.

Egyszer az erdőben rablók gyűltek össze, akiknek a bandái legnagyobb részét elhagyott helyen laktak. Ezek összeverekedve, közülük egyet súlyosan megsebesítettek. A veszekedést megszakítva, mivel ezt társai semmiképpen sem akarták az erdőben magára hagyni, tanácsot tartva elhatározták, hogy a feljebb említett férfinak, Andrásnak kunyhójába viszik, akinek hírneve körös-körül mindenkihez eljutott. De mivel innen a hely még nagyon messze volt, a rabló az úton meghalt. Ám azért holttestét a kunyhóhoz vitték, és abban elhelyezték. S már éjfélre járt, amikor csontjait az anyaföldnek akarták adni, lelke hirtelen visszatért, és a már halott kezdett magához térni. A jelenlevők nagyon megijedtek, és a rémülettől elmenekültek, de a feltámadt visszahívta őket. Azt mondta: „Ne rettegjétek, testvérek, és ne fussatok, ugyanis Szent Zoerárd támasztott fel engem a halálból az életre”. Azoknak pedig – amikor a nagy örömtől sírtak, és kérték, hogy menjen velük – azt mondta, hogy soha nem fog ettől a kunyhótól eltávozni, hanem ott örökre Istennek és Szent Zoerárdnak fog szolgálni. Meg is tette, amit megígért, és haláláig ott maradt.

Egy másik csodáját sem akartam semmiképpen sem elhallgatni, amit ugyancsak Fülöp apát elbeszéléséből ismertem meg. Nyitra városában egy vádlottat elítéltek és felakasztottak. Ez aztán Isten irgalmából leoldozva Fülöp apához jött, és elárulta, hogyan szabadult meg a boldog férfi, András érdemei által. Azt mondta ugyanis, hogy miután elítélték, mindig az ő nevét hívta segítségül, és mikor a bitófára húzták, a boldog férfi, András, a kezével rögtön fenntartotta őt. Csakhogy amikor azok őt mind halottnak gondolva hazatértek, András a kezével leoldozva távozni engedte.

Ó, milyen érdemes férfi az Isten előtt, aki láthatóan megjelenik, hogy embereket szabadítson meg, jóllehet láthatatlanul az angyalok kórusában foglal helyet.

Fordította CSÓKA J. GÁSPÁR[<http://sermones.elte.hu/>]

3. Hogyan mutatja be Szent István személyét a kisebb, nagyobb és a Hartrik féle legenda?

4. Kinek és milyen célból íródott a Szent István intelme Imre herceghez?

5. Ismertessék az intellem középkori műfaji sajátosságait.

6. Elemezzék az intelmet, értékeljék István király politikai nézeteit, mutassák adott intelmek jelenkori aktualitását:

szent istván király intelmei imre herceghez

Mivel megértem s mélyen átérzem, hogy amit csak Isten akarata megteremtett s nyilvánvaló eleve elrendelése elrendezett mind a kiterjedt égboltozaton, mind az egybefüggő földi tájakon, azt törvény élteti s tartja fenn, s mivel látom, hogy mindazt, amit Isten kegyelme bőséggel adott az élet előnyére és méltóságára, tudniillik királyságokat, konzulságokat, hercegségeket, ispánságokat, főpapságokat s más méltóságokat, részben isteni parancsok és rendeletek, részben világiak, valamint a nemesek meg az élemedett korúak tanácsai és javaslatai kormányozzák, védik, osztják fel és egyesítik, s mivel bizonyosan tudom, hogy minden renden valók a föld bármely részén, bármilyen méltóságot viseljenek, nemcsak kíséretüknek, híveiknek, szolgálóiknak parancsolnak, tanácsolnak, javasolnak, hanem fiaiknak is, úgy hát én sem resteltem, szerelmetes fiam, hogy neked még életemben tanulságokat, parancsokat, tanácsokat, javaslatokat adjak, hogy velük mind a magad, mind alattvalóid életmódját ékesítsed, ha majd a legfőbb hatalom engedélyével utánam uralkodni fogsz. Illik pedig, hogy odaadó figyelemmel hallgatván eszedbe véd apád parancsait, az isteni bölcsesség intelme szerint, mely Salamon szájából szól:

Hallgass, fiam, atyád intelmére,
s ne vedd semmibe anyád tanítását!...

[Hallgassd hát meg, fiam, fogadd el szavaimat,]
akkor nagy lesz száma élted éveinek.

Ebből a mondásból tehát észbe veheted, ha azt, amit atyai gyöngédséggel parancsolok, megveted - távol legyen! -, nem szívelnek többé sem Isten, sem az emberek. De halljad az engedetlen parancsszegők esetét és vesztét. Ádám ugyanis, kit az isteni alkotó, valamennyi létező teremtője a maga hasonlatosságára formált, s minden méltóság örökösévé tett, széttörte a parancsok bilincseit, s nyomban elvesztette a magas méltóságokat meg a paradicsombéli lakást. Isten régi, kiválasztott s kivált kedvelt népe is, amiért szétszaggatta a törvények Isten ujjával kötött kötelékét, különb-különbféleképpen pusztult el: részben ugyanis a föld nyelte el, részben tűz emésztette el, részint egymást koncolta fel. Salamon fia is, félrevetve apja békéltető szavait, göggyében pöffeszkedve kardcsapásokkal fenyegette a népet apja ostorsuhintásai helyett, azért sok rosszat túrt el országában, végül is kivetették onnan. Hogy ez véled ne történjék, fogadj szót, fiam; gyermek vagy, gazdagságban született kis cselédem, puha párnák lakója, minden gyönyörűségben dédelgetve és nevelve, nem tapasztaltad a hadjáratok fáradságait s a különféle népek támadásait, melyekben én szinte egész életemet lemorzsoltam. Itt az idő, hogy többé ne puha kásával étessenek, az téged csak puhánnyá s finnyássá tehet, ez pedig a férfiaság elvesztegetése s a bűnök csíholója és a törvények megvetése; hanem itassanak meg olykor fanyar borral, mely értelmeket tanításomra figyelmessé teszi. Ezeket előrebocsátván térjünk a tárgyra.

FEJEZETEKRE OSZTÁS

A katolikus hit megőrzéséről, Az egyházi rend becsben tartásáról, A főpapoknak járó tiszteletről, A főemberek és vitézek tiszteletéről, Az igaz ítélet és a türelem gyakorlásáról, A vendégek befogadásáról és gyámolításáról, A tanács súlyáról, A fiak kövessék az elődöket, Az imádság megtartásáról, A kegyességről és irgalmasságról, valamint a többi erényről

KATOLIKUS HIT MEGŐRZÉSÉRŐL

Mint hogy a királyi méltóság rangját csakis a hívők és a katolikus hitet vallók nyerhetik el, ezért parancsainkban a szent hitet tesszük az első helyre. Ha a királyi koronát meg akarod becsülni, legelőször azt hagyom meg, tanácsolom, illetve javaslom és sugallom, kedves fiam, hogy a katolikus és apostoli hitet akkora buzgalommal és éberséggel őrizd, hogy minden Istentől rendelt alattvalódnak példát mutass, s valamennyi egyházi személy méltán nevezzen igaz keresztény hitvallású férfinak; enélkül bizony, tudd meg, sem kereszténynek, sem az egyház fiának nem mondanak. Akik ugyanis hamisat hisznek, vagy a hitet jó cselekedetekkel teljessé nem teszik, fel nem ékesítik, minthogy a hit tettek híján meghal, sem itt nem uralkodnak tisztességgel, sem az örök uradalomban vagy koronában nem lesz részük. Ám ha a hit pajzsát tartod, rajtad az üdvösség sisakja is. Mert e lelki fegyverekben szabályszerűen harcolhatsz láthatatlan és látható ellenségeid ellen. Hiszen az apostol ezt mondja: "Csak az nyeri el a babérkoszorút, aki szabályszerűen küzd." A hit tehát, melyről beszélek, a következő: higgy erősen a mindenható Atyaistenben, minden teremtmény teremtőjében, és az ő egyszülött fiában, a mi Urunkban, Jézus Krisztusban, kit az angyal meghirdetett, ki Szűz Máriától született, az egész világ üdvösségéért a keresztfán szenvedett és a Szentlélekben, ki szólt a próféták s az apostolok, valamint az evangélisták szavával, mint egyetlen tökéletes oszthatatlan szeplőtelen istenségben, és kétely hozzád ne férjen. "Ez a katolikus hit, melyben - miként Atanáz mondja - ha akárki híven és erősen nem hisz, semmiképp sem üdvözülni." Ha valamikor uralmad alatt akadnának olyanok -

távol legyen! -, kik az így egységbe fűzött Szentháromságot megosztani vagy kisebbiteni, vagy nagyobbítani próbálják, tudd meg: az eretnység fejének szolgái azok, és nem a szentegyház fiai. Az ilyeneket pedig ne gyámolítsd, ne védelmezd, hogy magad is ellenségnek és bosszulónak ne mutakozz. Mert az efféle emberek a szentegyház népét nyomorultul megrontják és szétszórják. Hogy ez ne történjék meg, különös gondod legyen.

II. AZ EGYHÁZI REND BECSBEN TARTÁSÁRÓL

A királyi palotában a hit után az egyház foglalja el a második helyet, az egyház, melynek első ízben a mi fejünk, tudniillik Krisztus vetette el magját, majd az ő tagjai, vagyis az apostolok és szent atyák ültették át, meggyökerezették erősen, s elterjesztették az egész földkerekségen. És ámbár mindig hajt új sarjat, más helyeken mégis mintegy réginek tartják; itt viszont, kedves fiam, a mi birodalmunkban eddig még mint ifjú, friss hajtást prédikálják. Épp ezért kíván meg szemfülesebb s szembetünőbb örököt, nehogy a jó, amivel az isteni kegyelem bennünket mérhetetlen irgalmában érdemtelenül elárasztott, tunyaságod és restséged, valamint hanyagságod miatt megromoljék s megsemmisüljön. Mert aki a szentegyház méltóságát csorbítja vagy csúfítja, azon munkál, hogy Krisztus testét csonkítsa. Hiszen maga az Úr mondta Péternek, akit a szentegyház őrzőjévé és felügyelőjévé emelt: "Péter vagy, erre a sziklára építem egyházamat." Ő ugyanis önnönmagát nevezte kősziklának, s nem ám fából avagy kőből épült egyházzal beszélt, hanem az újonnan nyert tömeget, a kiválasztott népet, Isten nyáját, mely hitben kioktattatott, keresztségben megmosatott, kenettel olajoztatott, hívta a saját magára épült szentegyháznak. Ha valaki lázában e szentegyház tagjait vagy kicsinyeit megbotránkoztatja, az evangélium tanítása szerint méltó arra, hogy malomkővet kössenek a nyakára és a tenger mélységébe vessék, azaz a hatalom méltóságából kivetik, és az igazak egyházán kívül marad a világi nyomorúságban, mint valami pogány és vámos. Így hát, fiam, napról napra virágzó szorgalommal kell örködnöd a szentegyházon, hogy inkább gyarapodjék, mintsem fogyatkozzék. Azért is nevezték az első királyokat nagyságosnak, mert az egyházat nagyobbították. Te is ezt tegyed, hogy koronád híresebb, életed boldogabb és hosszabb legyen.

III. A FŐPAPOKNAK KIJÁRÓ TISZTELETRŐL

A királyi trón ékessége a főpapoknak rendje, ezért a királyi méltóságban ők kerülnek a harmadik helyre, kedves fiam, ők legyenek főembereid, úgy vigyázz a főpapokra, mint a szemed világra. Ha ők jóindulatúak véled, ellenségtől nem kell félned. Hiszen ha ők megbecsülnek, bátran foghatsz mindenhez, imádságuk ajánl téged a mindenható Istennek. Őket állította ugyanis Isten örül az Isten népe fölé, és őket tette meg a lelkek felvigyázóivá, valamint az egész egyházi méltóság és isteni szentség részeseivé és osztóivá. Mert nélkülük királyok nem is állíthatnak, nem is országolnak. Az ő közbenjárásukra törlik el a vétkezők vétkeit. Ha irántuk az igazi szeretetet tanúsítod, magadat is kétségkívül megjobbítod, országodat is tisztességgel igazítod. Mert az ő kezükbe van lerakva a bűnből oldás és a bűnbe kötés hatalma. Mert Isten megegyezett velük örök szövetségben, és elkülönítette őket az emberektől, a maga nevében és szentségében osztozott velük, és az istenes Dávid király szavával megtiltotta, hogy az emberi világ gáncsolja őket: "Fölkentjeimet ne érintsék!" Az illeti meg ugyanis Isten felkentjeit, ki az isteni és kánoni végzéssel szembeszállva a szent renden való férfiakat hamis vádaskodásokkal mocskolja és a nyilvánosság elé hurcolja. Teljességgel megtiltom fiam, hogy így cselekedj, ha boldogan akarsz élni, királyságod megbecsülni, mert az ilyen dolgok sértik Istent elsősorban. Ha esetleg valamelyik azok közül, akikről szó van, kárhoztatásra méltó vétkebe esik - távol legyen! -, figyelmeztess háromszor, négyszer is négyszemközt az evangélium tanítása szerint. Ha akkor intelmeidet nem hallgatja meg, nyilvánosan kell megfeddni a következők alapján: Ha rád nem hallgat, jelentsd az egyháznak. Mert ha e rendet megtartod, dicső koronádat teljességgel felmagasztalod.

IV. A FŐEMBEREK ÉS VITÉZEK TISZTELETÉRŐL

Az uralom negyedik díszje a főemberek, ispánok, vitézek hűsége, erőssége, serénysége, szívessége és bizalma. Mert ők országod védő falai, a gyengék oltalmazói, az ellenség pusztítói, a határok gyarapítói. Legyenek ők, fiam, atyáid és testvéreid, közülük bizony senkit se hajt szolgaságba, senkit se nevez szolgának. Katonáskodjanak, ne szolgáljanak, uralkodj mindannyiukon harag, gőg, gyűlölség nélkül, békésen, alázatosan, szelíden; tartsd mindig eszedben, hogy minden ember azonos állapotban születik, és hogy semmi sem emel fel, csakis az alázat, semmi sem taszít le, csakis a gőg és a gyűlölség. Ha békeszerető leszel, királynak és király fiának mondanak, és minden vitéz szeretni fog; ha haraggal, gőgösen, gyűlölködve, békétlenül kevélykedsz az ispánok és főemberek fölött, a vitézek ereje bizonytalom homályba

borítja a királyi méltóságot, és másokra száll királyságod. Ettől óvakodva az erényed szabta mértékkel irányítsd az ispánok életét, hogy vonzalmaddal felövezve a királyi méltósághoz mindig háborítatlanul ragaszkodjanak, hogy uralkodásod minden tekintetben békés legyen.

V. AZ IGAZ ÍTÉLET ÉS A TÜRELEM GYAKORLÁSÁRÓL

A türelem és az igaz ítélet gyakorlása a királyi korona ötödik cifrázása. Dávid király és próféta mondja: Ítéletedet, Isten, bízod a királyra.

És ugyanő másutt:

Király vagy, az igazságosságot szereted.

A türelemről így beszél Pál apostol: "tanúsítsatok mindenki iránt türelmet." És az Úr evangéliumban: "Ha [türelemmel] kitartotok, megmentitek lelketeket." Ehhez tartsd magad, fiam: ha becsületet akarsz szerezni királyságodnak, szeresd az igaz ítéletet; ha hatalmadban akarod tartani lelkedet, türelmes légy. Valahányszor, kedves fiam, ítéletet érdemlő ügy kerül eléd vagy valamely főbenjáró bűn vádlottja, türelmetlenül ne viselkedjél, esküvel se erősködjél, hogy megbünteted; bizony ez ingatag lenne és mulandó, mert a bolond fogadalmat megszegi az ember; és ne ítélkezz te magad, nehogy királyi méltóságodban a hitvány ügyben forgolódva folt essék, hanem az efféle ügyet inkább bírákhoz utasítsd, az ő megbízásuk, hogy törvény szerint döntsenek. Óvakodj bírónak lenni, ám örülj királynak lenni s neveztetni. A türelmes királyok királykodnak, a türelmetlenek pedig zsarnokoskodnak. Ha pedig egyszer olyasvalami kerül eléd, amelyben ítéletet hozni méltóságoddal összefér, türelemmel, irgalommal, esküdözés nélkül ítélkezz, így lesz majd koronád dicséretes és ékes.

VI. A VENDÉGEK BEFOGADÁSÁRÓL ÉS GYÁMOLÍTÁSÁRÓL

A vendégek s a jövevények akkora hasznot hajtanak, hogy méltán állhatnak a királyi méltóság hatodik helyén. Hiszen kezdetben úgy növekedett a római birodalom, úgy magasztaltattak fel és lettek dicsőségessé a római királyok, hogy sok nemes és bölcs áradt hozzájuk külön-külön tájokról. Róma bizony még ma is szolga volna, ha Aeneas sarjai nem teszik szabaddá. Mert amiként külön-külön tájokról és tartományokból jönnek a vendégek, úgy külön-külön nyelvet és szokást, külön-külön példát és fegyvert hoznak magukkal, s mindez az országot díszíti, az udvar fényét emeli, s a külföldieket a pöffeszkedéstől elrettenti. Mert az egy nyelvű és egy szokású ország gyenge és esendő. Ennélfogva megparancsolom neked, fiam, hogy a jövevényeket jóakaratóan gyámolítsd és becsben tartsd, hogy nálad szívesebben tartózkodjanak, mintsem másutt lakjanak. Ha pedig le akarnád rombolni, amit építettem, vagy szét szórni, amit összegyűjtöttem, kétségkívül igen nagy kárt szenvedne országod. Hogy ez ne legyen, naponta nagyobbítsd országodat, hogy koronádat az emberek nagyságosnak tartsák.

VII. A TANÁCS SÚLYÁRÓL

A királyi emelvényen a tanács a hetedik helyre tart igényt. A tanács állít királyokat, dönt el királyi sorsokat, védelmezi a hazát, csendesíti a csatát, győzelmeket ő arat, kerget támadó hadat, behívja a barátokat, városokat ő rakat, és ő ront le ellenséges várakat. Minthogy pedig a tanácsnak ekkora haszna van, ostoba, pöffeszkedő és középszerű emberekből összeállítani, én úgy vélem, mit sem ér; hanem a tekintélyesebbek és a jobbak, a bölcsőbbek és a legmegbecsültebb vének ajkán formálódjék és csiszolódjék. Ezért, fiam, az ifjakkal és a kevésbé bölcsekkel ne tanácskozz, ne is kérj tőlük tanácsot, csak a gyűlés véneitől, kiknek koruk és bölcsességük miatt megfelel ez a feladat. Mert a királynak szóló tanács zárva legyen a bölcs szívbe, ne terjessze a bolondok szelessége. Ha ugyanis a bölcsekkel jársz, bölcs leszel, ha a bolondokkal forgolódsz, társul adod magad hozzájuk, szól a Szentlélek Salamon által: "Aki jár a bölcsekkel, bölcsék barátja lesz, nem a bolondokhoz lesz hasonlatos." És Dávid zengi:

Jósággal közeledsz a jóhoz,

az igazhoz igaz vagy.

A tisztával tisztán bánasz,

a hamissal azonban hamis módra.

Ezért hát ki-ki életkorának megfelelő dologban forgolódjék, tudniillik az ifjak fegyverben, a vének a tanácsban. Egyébként az ifjakat mégsem kell teljesen kiűzni a tanácsból; ámde ahányszor velük tanácskozol, még ha életrevaló is az a tanács, mindig terjeszd az öregek elé, hogy minden cselekedetedet a bölcsesség mértékével mérhesd.

VIII. A FIAK KÖVESSÉK AZ ELŐDÖKET

Őseink követése foglalja el a királyi méltóságban a nyolcadik helyet. A legnagyobb királyi ékesség, az én tudásom szerint, a királyelődök után járni, a szülőket utánozni. Aki ugyanis megveti, amit megszabtak atyai elődei, az isteni törvényekre sem ügyel. Mert az atyák azért

atyák, hogy fiaikat gyámolítsák, a fiak pedig azért fiak, hogy szüleiknek szót fogadjanak. Aki atyjával szemben áll, Isten ellenségének áll. Mert minden engedetlen Istennel áll szemben. És az engedetlenség szelletje a korona virágait szórja szerte. Az engedetlenség valójában pestis az egész királyságban. Ezért, kedves fiam, apád rendeletei, vagyis az én rendeleteim, mindig legyenek szemed előtt, hogy szerencsédet mindenütt királyi gyeplő igazgassa. Az én szokásaimat pedig, melyekről látod, hogy a királyi méltósággal összeférnek, a kétkedés minden béklyója nélkül kövessed. Mert nehéz lesz megtartani e tájon királyságodat, ha szokásban nem utánszod a korábban királykodó királyokat. Mely görög kormányozta a latinokat görög módra, avagy mely latin kormányozta a görögöket latin módra? Semelyik. Ezért hát kövesd szokásaimat, a tied közt kimagasló így leszel, s az idegenek dicséretére szert így teszel.

IX. AZ IMÁDSÁG MEGTARTÁSÁRÓL

Az imádság megtartása a királyi üdvösség legnagyobb járuléka, ezért a királyi méltóság kilencedik regulájában pendül meg. A folytonos imádkozás: a bűnöktől megtisztulás és feloldozás. Te pedig fiam, valahányszor Isten templomához járulsz, hogy Istent imádd, Salamonnal, a király fiával, magad is király lévén, mindig mondd: "Küldd le [Uram, a bölcsességet] szent egedből, dicsőséged trónjáról, hogy munkámban velem legyen és segítsen, és így fölismerjem, mi kedves a szemedben [minden időben]." És ismét: "Uram, Atyám, életemnek Istene, ne hagyj engem álnok gondolatban, az én szemeimnek ne adj kevélységet és a gonosz kívánságot távoztasd el tőlem, Uram. Vedd el tőlem a testnek kívánságait, és a tisztátalan és esztelen léleknek ne adj engem, Uram." Ezzel az imádsággal fohászoktad hát a régi királyok, te is ugyanezzel fohászoldj, hogy Isten minden vétked eltörlésére méltasson, hogy mindenki legyőzhetetlen királynak hívjon. Imádkozz azért is, hogy a tétlenséget, tunyaságot elkeresse tőled, megajándékozzon az erények összességének segedelmével, s így legyőzhed látható és láthatatlan ellenségeidet. Hogy valamennyi alattvalóddal együtt gondtalanul, ellenséges támadásoktól nem háborgatva, békében végezhesd életed pályáját.

X. A KEGYESSÉGRŐL ÉS AZ IRGALMASSÁGRÓL, VALAMINT A TÖBBI ERÉNYRŐL

Az erények mértéke teszi teljessé a királyok koronáját, és a parancsok közt a tizedik. Mert az erények ura a Királyok Királya, miként égi serege áll kereken tíz korból, úgy életed vitele kerekedik ki tíz parancsból. Kell, hogy a királyt kegyesség s irgalmasság díszítse, de a többi erény is hasza át és ékesítse. Mert ha a királyt istentelenség és kegyetlenség szennyezi, hiába tart igényt a király névre, zsarnoknak kell nevezni. Ennek okából hát, szerelmetes fiam, szívem édessége, sarjam jövő reménysége, kérlek, megparancsolom, hogy mindenütt és mindenekben a szeretetre támaszkodva ne csak atyafiságodhoz és a rokonságodhoz, vagy a főemberekhez, avagy a gazdagokhoz, a szomszédhoz és az itt lakóhoz légy kegyes, hanem még a külföldiekhez is, sőt mindenkihez, aki hozzád járul. Mert a szeretet gyakorlása vezet el a legfőbb boldogsághoz. Légy irgalmas minden erőszakot szenvedőhöz, őrizd szívedben mindig az isteni intést: "Irgalmasságot akarok, nem áldozatot." Légy türelmes mindenekhez, nemcsak a hatalmasokhoz, hanem azokhoz, akik nem férnek a hatalomhoz. Azután légy erős, nehogy a szerencse túlságosan felvessen, vagy a balsors letaszítson. Légy alázatos is, hogy Isten felmagasztaljon most és a jövőben. Légy majd mértékletes, hogy mértéken túl senkit se büntess vagy kárhoztass. Légy szelíd, hogy sohase harcolj az igazság ellen. Légy becsületes, hogy szándékosan soha senkit gyalázattal ne illess. Légy szemérmes, hogy elkerüld a bujaság minden bűzét, valamint a halál ösztönzőjét.

Mindez, amit fentebb érintettünk, alkotja a királyi koronát, nélkülük sem itt nem tud senki uralkodni, sem az örök uradalomba bejutni. Ámen.

Kuruc Ágnes fordítása [<http://mek.oszk.hu/00200/00249/00249.htm>]

TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK ÖNÁLLÓ MUNKÁHOZ

Az önálló munkában a hallgatónak tanúbizonyságot kell tenni arról, hogy képes az anyag önálló elsajátítására, valamint az elolvasott irodalom elemzésére és értelmezésére. Képes az adott problémával kapcsolatos anyag kutatására, a témával kapcsolatos szakirodalom összegyűjtésére, feldolgozására, a kutatás tárgyával kapcsolatos önálló vélemény, gondolat, javaslat megfogalmazására.

1. Tanulmányozzák a korai mondák műfaji sajátosságait. Figyeljenek arra, kik voltak adott legendák szereplői, mi volt ezeknek az alkotásoknak az üzenete, kihez és milyen célból szóltak?
2. Ismertessék milyen területeken nyilvánult meg az egyház irányító szerepe?
3. Milyen szerepet játszott a középkori egyház a korabeli oktatás alakításában, fejlődésében?
4. Ismertessék a kereszténység felvételének hatását a magyar irodalmi és kulturális életre.
5. Mikortól beszélünk az írás-reakció koráról, mit jelent és meddig tartott a magyar irodalomban?

3. Téma: A magyar középkori irodalom második szakasza

1. A jogi műveltség térhódítása a magyar kulturális életben és hatása a világi irodalom fejlődésére.
2. A történetírás szerepe a középkor második szakaszában, az 1200-as években.
3. A krónika és geszta irodalom műfaji sajátosságai, jellemzői, alkotói és szerepük a magyar világi irodalom fejlődésében.
4. Az első magyar nyelvű szövegeimlékeink, A Halotti Beszéd és Könyörgés és az Ómagyar Mária-siralom keletkezési ideje, sajátosságai, hatása a magyar nyelvű irodalom fejlődésére.

A TÉMA RÖVID LEÍRÁSA

Adott témában a középkor második szakaszának történelmi, társadalmi-politikai, gazdasági, kulturális viszonyaival foglalkozunk. Tanulmányozzuk IV. Béla nyugatos politikáját és annak hatását a geszta műfajának meghonosításában. Elemzésre kerülnek Anonymus, Kézai Simon, Kálti Márk történelmi művei. Az első magyar nyelvű szövegek a Halotti beszéd és könyörgés, valamint az Ómagyar Mária siralom vizsgálata is e téma keretei közé tartozik. Többek között a siralom szövegének világi jellegéről, annak korabeli üzenetéről is beszélünk.

AJÁNLOTT IRODALOM A TÉMÁHOZ

1. *Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalom történetéhez: Középkor (1000-1530)*, Főszerkesztő TARNAI Andor, szerkesztő MADAS Edit, Tankönyvkiadó, Budapest, 1992.
2. WEÖRES Sándor, *Három veréb hat szemmel: antológia a magyar költészet rejtett értékeiből és furcsaságaiból*, Bp., Helikon, 2010.
3. HARGITTAY Emil. *A régi magyarországi irodalom jellege (decem rationes)*, in *Bevezetés a régi magyarországi irodalom filológiájába*, szerk. H. E., Bp., Universitas, 2003, 75–88.
4. KLANICZAY Tibor (szerk.). *A magyar irodalom története a kezdetektől –1600-ig*, Bp., Akadémiai, 1964. (Spenót 1.).
5. HORVÁTH János, *A magyar irodalmi műveltség kezdetei*, Bp., Magyar Szemle Társaság, 1931, reprint, pl.: 1988.
6. KOVALOVSKY Tibor (szerk.). *A régi magyar vers*, Bp., Akadémiai,

1979.

7. JANKOVITS László. *P. mester, a hazugok, a fecsegők és az álmodozók*, ItK 102 (1998), 1–9.
8. <http://sermones.elte.hu/szovegkiadasok/magyarul/madasszgy/>
9. http://hermanszombathely.hu/sites/default/files/tananyagok/mz/magyar_nyelv_es_irodalom_eretts%20E9gi_segedlet/irodalomtorivazlat.doc
10. <http://ehumana.hu/arpad/forras/f6.htm>

KÖTELEZŐ OLVASMÁNYOK LISTÁJA A TÉMÁHOZ

1. Anonymus: Gesta Hungarorum
2. Kézai Simon: Gesta Hungarorum
3. Kálti Márk: Képes krónika
4. Halotti beszéd és könyörgés
5. Ómagyar Mária-siralom

FELADATOK ÉS TÉMÁK GYAKORLATI ÓRÁHOZ

A hallgatók a gyakorlati óra során beszámolnak az elolvasott irodalmi alkotásokról. Elemzik azokat, kimutatják a bennük rejlő történelmi társadalmi-politikai vonatkozásokat, a szövegek jelenkori aktualitására is kitérnek, valamint az utókor irodalmi hagyományára gyakorolt hatásáról is szólnak. A gyakorlati óra legfontosabb célja, hogy a hallgatók elolvassák a korszak szépirodalmi és történelmi stb. alkotásait és képesek legyenek azt elemezni, értelmezni és levonni azok jelenkori és mindenkori aktualitását.

1. Tanulmányozza a geszta műfaji sajátosságát.
2. Ismertesse III. Béla Nyugatos politikáját.
3. Ismertesse azt, hogy milyen céllal és kinek a megrendelésére íródott Anonymus Gesta Hungarorumja
4. Kinek a megrendelésére írta Kézai Simon gesztáját?
5. Mi történt a hun-magyar krónikával?
6. Kinek a megrendelésére és milyen célból írta Kálti Márk Képes Krónikáját?
7. Mennyire tekinthetők hitelesnek a korban született geszták és krónikák?
8. Ki az Ómagyar Mária siralom szerzője?
9. Mit jelent a begina irodalom?
10. Kik és milyen módon datálták a szöveg keletkezési idejét?
11. Kik és milyen módon magyarázták a szöveg kezdetlegességét,
12. Miért számított újdonságnak a korban a szöveg hangvétele,
13. Hogyan szólítja meg Mária a fiát, hogyan fejezi ki érzelmeit?

Ómagyar Mária-siralom
(Vizkelety András
értelmezésében)

[1.]

Nem tudtam, mi a siralom.
Most siralommal zokogok,
bútól aszok, epedek.

[2.]

Zsidók világosságomtól,
megfosztanak én fiamtól,
az én édes örömemtől.

[3.]

Ó, én édes Uram,
egyetleny fiam,
síró anyát tekintsed,
bűjától őt kivonjad!

[4.]

Szemem könnytől árad,
szívem bútól fárad.
Te véred hullása
szívem alélása.

[5.]

Világnak világa,
virágnak virága,
keservesen kínzanak,
vas szegekkel átvernek!

[6.]

Jaj nekem, én fiam!
édes vagy, mint a méz,
de szépséged
meggyalázzák,
véred hull, mint a víz.

[7.]

Siralmam, fohászkodásom
belőlem kifakad,
én szívemnek belső bújja,
mely soha nem enyhül.

[8.]

Végy magadhoz engem,
halál,
egyetlenem éljen.
Maradjon meg az én Uram,
világ tőle féljen!

[9.]

Ó, az igaz Simeonnak

bizony érvényes volt a
szava.

Én érzem e bú törét,
melyet egykor jövendölt.

[10.]

Tetőled válnom kell,
de nem ily szörnyű
valósággal,
mikor így kínoznak,
én fiam, halálosan!

[11.]

Zsidó, mit téssz
törvénytelenül?
Fiam miért hal büntelenül?
Megfogván, rángatván,
öklöztvén, kötöztvén
megölöd!

[12.]

Kegyelmezzetek fiamnak,
nem kell kegyelem
magamnak!

Avagy halál kínjával,
anyát édes fiával
vele együtt öljétek!

Forrás:

"Világnak világa, virágnak virága. . ." [Ómagyar Mária-siralom]

Közreadja: Vízkelety András

Európa Könyvkiadó, Budapest, 1986, 37–38.

[<http://www.magyarzenetortenet.hu/do/doak07.html>]

14. Mi a kutatók véleménye a Halotti beszéd és könyörgés eredetét és datálását illetően?

15. Elemezzék a Halotti beszéd és könyörgés szövegét stilisztikai szempontból:

Halotti beszéd és könyörgés

(Pray-kódex, 1200 körül)

Látjátok, feleim, szemetekkel, mik vagyunk! Bizony por és hamu vagyunk. Mennyi malasztban teremté először Isten a mi őszület, Ádámot, és adta vala neki a paradicsomot házul. És a paradicsomban való minden gyümölcsből, monda neki, hogy éljen, csupán egy fa gyümölcsétől tiltá el. De monda neki, miért ne egyék. „Bizony, amely napon eszel azon gyümölcsből, halálnak halálával halsz.” Hallá holtát az ő teremtő Istenétől, de feledé. Engede az ördög intésének, és évék azon tiltott gyümölcsből. És azon gyümölcsben halált évék. És azon gyümölcsnek oly keserű vala a vize*, hogy a torkát megszakasztja vala. Nem csupán magának, de az ő egész fájának halált évék. Haraguvék Isten, és veté őt e munkás világba, és lőn Ádám a halálnak és pokolnak fészke – és az ő egész nemének kárára kihatóan. Kik azok? Mi vagyunk. Ahogy ti is látjátok szemetekkel. Bizony egy ember sem kerülheti el e vermet. Bizony mind ahhoz járók vagyunk. Kérjük Urunk Isten kegyelmét e lélekért, hogy irgalmazzon őneki, és kegyelmezen és bocsássa meg az ő minden bűnét. És kérjük Szent Asszony Máriát és Boldog Mihály arkangyalt és az angyalokat mind, hogy imádkozzanak érette. És kérjük Szent Péter urat, kinek adatott hatalom oldásra és kötésre, hogy oldja fel az ő minden bűnét. És kérjük mind a szenteket, hogy legyenek neki segedelmére Urunk színe előtt, hogy Isten az ő imádságuk miatt bocsássa meg az ő bűnét – és szabadítsa meg az ördög üldözésétől és a pokol kínzásától, és vezesse őt a paradicsom nyugalomába, és adjon neki a mennyei országba utat és minden jóban részt. És kiáltátok Urunkhoz háromszor: Kúrie eleison!

Szerelmes barátim! Imádkozzunk e szegény ember lelkéért, kit az Úr e napon e hamis világ tömlöcéből kimente, kinek e napon a testét temetjük, hogy az Úr őt kegyelmével Ábrahám, Izsák, Jákob kebelébe helyezze, hogy az ítéletnap eljövén az ő minden szentjei és felemelkedettei

(választottai) közé jobb felől való odaiktatás végett felélessze őt! És tibenneteket is! Clamate ter: Kúrie eleiszon*.

Pais Dezső olvasata [<http://mek.niif.hu/06100/06196/html/kozep0009/kozep0009.html>]

TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK ÖNÁLLÓ MUNKÁHOZ

Az önálló munkában a hallgatónak tanúbizonytságot kell tenni arról, hogy képes az anyag önálló elsajátítására, valamint az elolvasott irodalom elemzésére és értelmezésére. Képes az adott problémával kapcsolatos anyag kutatására, a témával kapcsolatos szakirodalom összegyűjtésére, feldolgozására, a kutatás tárgyával kapcsolatos önálló vélemény, gondolat, javaslat megfogalmazására.

1. Tanulmányozza a magyar középkor második szakaszának társadalmi-politikai, kulturális törekvéseit
2. Ismertesse a lovagi irodalom hagyományát a magyar középkorban. Indokolja meg miért nem alakult ki az európaihoz hasonló lovagi irodalom Magyarországon.
3. Tanulmányozza a magyar nyelvű vallásos irodalom kezdeteit.
4. Ismertesse az első magyar nyelvű szövegek keletkezési idejét, szerepét a magyar középkor irodalom alakulásában.

4. Téma: A magyar középkori irodalom harmadik korszaka

1. A társadalom-politikai, kulturális viszonyok a későközépkorban.
2. A legenda műfaji sajátosságai és szerepe a későközépkor irodalmában.
3. A magyar nyelvű vallási irodalom jellemzői a korban. Kései legendáink.
4. A példa műfaja.
5. Temesvári Pelbárt munkássága, szerepe a magyar nyelvű egyházi irodalom fejlődésében
6. Karthauzi Névtelen munkássága
7. A huszitizmus. A huszitizmus magyarországi térhódítása, hatása a magyar nyelvű irodalom fejlődésére.

A TÉMA RÖVID LEÍRÁSA

Adott témában a későközépkori magyar irodalom társadalmi-politikai, kulturális viszonyiról esik szó. Külön tárgyaljuk a huszitizmus kérdését, annak hatása a reneszánsz gondolkodásra és a reformáció jelentkezésére. Ennek a témának a keretein belül kerül sor a kései legendák ismertetésére, az Assisi Szent Ferenc és Szent Margit legenda szerepéről hatásáról a korban. Egy új műfaj, a példa részletes, elemző tanulmányozásával is foglalkozunk. Kiemeljük Temesvári Pelbárt és Karthauzi Névtelen munkásságát, szerepüket a magyar nyelvű vallási irodalom formálásában.

AJÁNLOTT IRODALOM A TÉMÁHOZ

1. *Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalom történetéhez: Középkor (1000-1530)*, Főszerkesztő TARNAI Andor, szerkesztő MADAS Edit,

- Tankönyvkiadó, Budapest, 1992.
2. WEÖRES Sándor, *Három veréb hat szemmel: antológia a magyar költészet rejtett értékeiből és furcsaságaiból*, Bp., Helikon, 2010.
 3. HARGITTAY Emil. *A régi magyarországi irodalom jellege (decem rationes)*, in *Bevezetés a régi magyarországi irodalom filológiájába*, szerk. H. E., Bp., Universitas, 2003, 75–88.
 4. KLANICZAY Tibor (szerk.). *A magyar irodalom története a kezdetektől –1600-ig*, Bp., Akadémiai, 1964. (Spenót 1.).
 5. HORVÁTH János. *A magyar irodalmi műveltség kezdetei*, Bp., Magyar Szemle Társaság, 1931, reprint, pl.: 1988.
 6. KOVALOVSKY Tibor (szerk.). *A régi magyar vers*, Bp., Akadémiai, 1979.
 7. <http://dia.osaarchivum.org/public/?fs=1527&search=2&page=>
 8. <https://dea.lib.unideb.hu/>
 9. <http://mek.oszk.hu/02200/02228/html/01/94.html>
 10. <http://mek.oszk.hu/02200/02228/html/01/96.html>

KÖTELEZŐ OLVASMÁNYOK LISTÁJA A TÉMÁHOZ

1. Szent Margit legendája
2. Assisi szent Ferenc legendája
3. Temesvári Pelbárt vallásos szövegeinek fordítása
4. Ráskai Lea: Példák könyve

FELADATOK ÉS TÉMÁK GYAKORLATI ÓRÁHOZ

A hallgatók a gyakorlati óra során beszámolnak az elolvasott irodalmi alkotásokból. Elemzik azokat, kimutatják a bennük rejlő történelmi társadalmi-politikai vonatkozásokat, a szövegek jelenkori aktualitására is kitérnek, valamint az utókor irodalmi hagyományára gyakorolt hatásáról is szólnak. A gyakorlati óra legfontosabb célja, hogy a hallgatók elolvassák a korszak szépirodalmi és történelmi stb. alkotásait és képesek legyenek azt elemezni, értelmezni és levonni azok jelenkori és mindenkori aktualitását.

1. Ismertesse a huszitizmus szerepét a magyar világi irodalom és reformáció terjedésében;
2. Ismertesse a példa műfaját és a Ráskai Lea által másolt Példák könyvét;
3. Ismertesse Assisi Szent Ferenc szerepét az európai reneszánsz gondolkodás, valamint a reformáció terjedésében;
4. Ismertesse a Szent Margit legenda magyar későközépkori irodalomban betöltött szerepét;
5. Ismertesse Temesvári Pelbárt és Kartahusi Névtelen munkásságának szerepét a magyar nyelvű vallásos irodalom fejlődésében, alakításában.
6. Mutassa ki Assisi Szent Ferenc Naphimnusz c. versének humanista elemeit:

Felséges Úr, mindenható s jó mindenek felett!
 Tied a dicsőség, dicséret, áldás
 és minden tisztelet!
 Minden Téged illet, Felség, egyedül
 s nincs ember, aki Téged méltón emleget.
 Dicsérjen s áldjon, én Uram
 kezednek minden alkotása,
 különösen bátyánk-urunk, a Nap,

ki nappalt ád, világít és minket
 megvidámít.
 Fényes ő és ékes ő és sugárzó roppant
 ragyogása
 felséges arcod képmása.
 Áldjon, én Uram, asszony-nénénk, a Hold
 és minden csillagok,

kiket az égre szórtál és szépek most és kedvesek és csillogók.

Áldjon, én Uram, a mi öcsénk, a Szél, az Ég s a Lég s a Hó s a Hő s a derűs és borús idő,

kik által éltetsz mindent, ami él.

Áldjon, én Uram, hűgunk, a Víz, oly tiszta, hasznos, jóleső, alázatos és kedves ő.

Áldjon, Uram, mi Földanya-nénénk, ki tart és táplál minket, hogy megélnénk, ki füvet hajt és gyümölcsöt terem és sok színes

virággal élénk.

Áldjon, én Uram, minden ember, kit háborúság, baj, gyötrelem ért, de tűr és megbocsát szerelmedért.

Boldogok, kik mindent békén viselnek, Te nyújtasz nekik, Felség, egykoron babért.

Áldjon, én Uram,

mi nővérünk, a testi Halál,

ki minden élő embert megtalál.

Akik halálos bűnben hálnak meg, jaj azoknak,

boldogok, akik szentséges akaratodhoz igazodnak,

nem tesz kárt bennük második halál.

Dicsérjétek s áldjátok az Urat,

s adjatok hálát Neki,

s roppant alázattal szolgáljatok Neki!

(Dsida Jenő fordítása)

[<http://www.istenesversek.hu/assisi-szent-ferenc-naphimnusz/>]

KÉRDÉSEK ÉS FELADATOK ÖNÁLLÓ MUNKÁHOZ

Az önálló munkában a hallgatónak tanúbizonyosságot kell tenni arról, hogy képes az anyag önálló elsajátítására, valamint az elolvasott irodalom elemzésére és értelmezésére. Képes az adott problémával kapcsolatos anyag kutatására, a témával kapcsolatos szakirodalom összegyűjtésére, feldolgozására, a kutatás tárgyával kapcsolatos önálló vélemény, gondolat, javaslat megfogalmazására.

1. Tanulmányozza a legenda műfaji sajátosságait és szerepét a későközépkori irodalmában.
2. Tanulmányozza a kései legendáink műfaji, tematikai sajátosságait.
3. Kik a késői legendák szereplői, megszólítottjai.
4. Tanulmányozza a társadalom-politikai, kulturális viszonyokat a későközépkorban. Tanulmányozza a huszitizmus magyarországi térhódítását, hatását a magyar nyelvű irodalom fejlődésére.
5. A magyar nyelvű vallási irodalom jellemzői a korban.

5.Téma: A magyar reneszánsz irodalma

1. A magyar reneszánsz kora.
2. A reneszánsz és humanizmus fogalma.
3. A magyar reneszánsz kezdete.
4. A hunyadiak korának humanizmusa.
5. Mátyás király humanista udvara, társadalom-politikai, kulturális törekvései, eredményei.
6. A kor irodalmának főbb képviselői, Janus Pannonius munkássága.

A TÉMA RÖVID LEÍRÁSA

Adott témában a magyar reneszánsz irodalom fejlődéséről, sajátosságairól esik szó. Tisztázzuk a reneszánsz és humanizmus fogalmát. Külön figyelmet fordítunk Mátyás király társadalmi-politikai, gazdasági, vallásos és kulturális reformjaira, azok hatására a magyar társadalom, kultúra fejlődésére. Foglalkozunk

Mátyás király humanista udvarával, elsősorban Vitéz János, Galeotto Marsio, Antonio Bonfini stb. munkásságának vizsgálatával. Külön pontban tárgyaljuk Janus Pannonius költészetét, annak hatását a korabeli világi gondolkodásra, valamint a magyar nyelvű világi irodalom fejlődésére.

AJÁNLOTT IRODALOM A TÉMÁHOZ

1. *Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalom történetéhez: Reneszánsz kor*, főszerkesztő TARNAI Andor, szerkesztő BITSKEY István, Tankönyvkiadó, Budapest, 1990.
2. WEÖRES Sándor. *Három veréb hat szemmel: antológia a magyar költészet rejtett értékeiből és furcsaságaiból*, Bp., Helikon, 2010.
3. HARGITTAY Emil. *A régi magyarországi irodalom jellege (decem rationes)*, in *Bevezetés a régi magyarországi irodalom filológiájába*, szerk. H. E., Bp., Universitas, 2003, 75–88.
4. KLANICZAY Tibor. *A szerelem költője*, in K. T., *Reneszánsz és barokk*, Bp., Szépirodalmi, 1961, 183–295.
5. JANKOVITS László. *Életrajz, költői kompozíció, műfaji utánzás és versengés Janus Pannonius Várad-verséiben*, Literatura, 1993, 44–59.
6. http://www.bercsenyi.eu/www/kepek//magyar_nyelv/1bb041eefdf167f8b5843af9ac1b68dd.doc
7. <http://enciklopedia.fazekas.hu/irodalom/Ren-ref-magyar.htm>
8. <http://mek.oszk.hu/02200/02228/html/01/141.html>**KÖTELEZŐ**

OLVASMÁNYOK LISTÁJA A TÉMÁHOZ

1. Vitéz János: Második levél Pál főesperesnek
2. Janus Pannonius: Szabadon választott korai itáliai, magyarországi epigrammák, késői itáliai, magyarországi epigrammák, elégiák, episztolák, panegyrikus versei.
3. Galeotto Marzio: Mátyás király találó, bölcs, tréfás mondásairól és cselekedeteiről
4. Antonio Bonfini: A magyar történelem négy és fél könyve

FELADATOK ÉS TÉMÁK GYAKORLATI ÓRÁHOZ

A hallgatók a gyakorlati óra során beszámolnak az elolvasott irodalmi alkotásokról. Elemzik azokat, kimutatják a bennük rejlő történelmi társadalmi-politikai vonatkozásokat, a szövegek jelenkori aktualitására is kitérnek, valamint az utókor irodalmi hagyományára gyakorolt hatásáról is szólnak. A gyakorlati óra legfontosabb célja, hogy a hallgatók elolvassák a korszak szépirodalmi és történelmi stb. alkotásait és képesek legyenek azt elemezni, értelmezni és levonni azok jelenkori és mindenkori aktualitását.

1. Ismertesse a magyar reneszánsz korának előzményeit.
2. Ismertesse a magyar reneszánsz korszakait
3. Ismertesse Mátyás király társadalom-politikai, gazdasági, kulturális reformjait
4. Ismertesse Mátyás humanista udvarának szerepét a magyar kultúra

fejlődésében

5. Ismertesse Vitéz János munkásságának szerepét a magyar humanista gondolkodás terjesztésében
6. Ismertesse Janus Pannonius munkásságának szerepét a magyar világi irodalom fejlődésében
7. Mutassa ki Janus Pannonius itáliai epigrammaiban a vágáns költészet elemeit:

MAGÁRÓL, AMIKOR ELŐSZÖR SZERELEMBE ESETT

Lám, amit isteni szád megjósolt, drága Mihályom,
s emlegetett folyton: rendre beteljesedett.

Megzavarodtam, tűz ég testem minden izében.

Végül - félek - e tűz elnyeli szellemem is.

Hibbant vagy - mondtam rád én, aki most maga hibbant,
s én, a nevetnivaló még kinevettelek is.

Ó, te, ki mestere vagy már rég a kemény szerelemnek,
pajtás, légy tettel s szóval a támogatóm!

SZERELMÉRŐL EGY LÉDA NEVŰ LEÁNYZÓ IRÁNT

Megbabonázott engem aranyhaju Léda, ki méltán
lenne az Égilakók közt anya vagy feleség.

Sejtelmem sincs még, hogyan érek célba: az ajtók
zárva, s előttük az ör ő maga, Tyndareus.

Más mentség nemigen lesz, mint hogy a Messziredörgő
példáját követem, s hatyu-alakba bujok [<http://mek.oszk.hu/00600/00687/00687.htm#36>].

8. Ismertesse a magyarországi epigrammák társadalom-politikai mondanivalóját:

EGY DUNÁNTÚLI MANDULAFÁRÓL

Herkules ilyet a Hesperidák kertjébe' se látott,
Hósi Ulysses sem Alkinoos szigetén.

Még boldog szigetek bő rétjein is csoda lenne,
Nemhogy a pannon-föld északi hús rögein.

S íme virágzik a mandulafácska merészen a télben,

Ám csodaszép rügyeit zuzmara fogja be majd!

Mandulafám, kicsi Phyllis, nincs még fecske e tájon,
Vagy hát oly nehezen vártad az ifju Tavaszt?

MÁTYÁS MAGYARORSZÁG KIRÁLYÁVÁ VÁLASZTÁSA

Hogy Magyarország trónján megpillantja a holló

Mátyást, örvend, s így károg az ősi madár:

Én, akit atyjának lobogóin vittek a harcba,

Átadnám örömet már a helyem, s ha talán

Én lehetek Mátyás zászlója s címere éke,

Több lesz mindennél és becsesebb ez a kegy [<http://mek.oszk.hu/00600/00687/00687.htm#36>].

9. Mutassa ki Janus Pannonius betegségében írt elégiáinak humanista elemeit:

MIKOR A TÁBORBAN MEGBETEGEDET

Táborozom költő létemre s nem remegek, ha
Gyors paripán száguld és nyilat ont a
pogány;

Más rémít: ártalmas láz fene lángja emészt
el,

Kardnál metszőbb tűz marja, fogyasztja
tüdőm.

Hogyha talán élsz még, hosszan kínlódj,
Prometheus,

Sírban mázsás kő nyomja a csontjaidat,

Mert te vagy fajtánk legfőbb bajkeverője,
Vétked lett valahány rút nyavajánknak oka.
Nem sorvasztották azelőtt járványok a testet,
Nem volt sápkór és fojtogató köhögés;
Akkor még vadonok csendjében élt a
halandó,

S meg nem támadták erdei dúvadak őt;
Fákon lelt eledelt, italát kristálypatak adta,
Otthona barlang volt és nyoszolyája a
gyep.

Senki se sajtolt még gyógyírt a növény-
gyökerekből,
Senki se gyűjtött még gyógyerejű füveket;
Sebre kenőcsöt nem kentek, nem vágta ki
akkor
Hozzáértő kéz még a lobos kelevényt;
Nem járták az arab kikötőket még a hajók s
nem
Hoztak a tengeren át illatozó rakományt.
Vad, de egészséges volt akkor az élet, a
kórok
Nem kurtították úgyis arasznyi utunk,
És ha az aggastyán végső órája közelgett,
Fáradt teste szelíd álom ölébe alélt.
Ám te ravasz csellel megloptad az ég
kupoláján
Tündöklő napnak mennyei fáklyatüzét;
Bosszúból a halált s a halált okozó
nyavalyákat
Küldte reánk a dühös, megcsalatott Jupiter.
Skythia szikláin méltán vagy fogva azóta,
Lánkra veretve örök jégsivatag közepén;
S mert az eget bosszúálló madarára nyilat
lőtt,
Csúnya hibát követett el maga Herkules is.
Régi közös bajokon síránkozom én, de
miattuk
Méltó megtorlás sújtja ma bűnömet is.
Ó, én háborodott, odahagytam az árnyat, a
békét,
Csábítottak a vad harcok, a trombitaszó!
Kórság, sápadt Félelem és Düh, rút Nyomor,
ádáz
Arcu Vérontás táborozik ma velem,
És e nehéz életmódhoz túl gyöngé tudomnek
Hőség, por, zivatar s éji hideg sokat árt.
Mily jó volt csacsogó csermely partján
heverészni
Hús árnyékot adó tölgy terebélye alatt,
Válogatott könyvek szépségein
elgyönyörködni
S almát szedni a fák roskatag ágairól.
Többen mondták már: "Vess számot erőddel
is, újonc!
Mily vészes hevület hajt ide esztelenül?
Éppúgy festhet Achilles, míg fon a scyrosi
rokkán,
S Herkules izmos két marka között a
guzsaly,
Mint te a szablyáddal, fejedem fényes
sisakoddal,
S mint jobbodban a nagy dárda kemény
fanyele."
És én mégis vas lábvérttel öveztem a lábam,
Bölcs intelmük elől eldugaszolva fülem,
S testem olasz földön vert páncéllal
borítottam,

Vértben vért ellen vívni vitéz viadalt.
Most élvezhetem azt, mire oly makacsul
törekedtem,
Hős haditetteimért itt a magas jutalom.
Írok s érzem eközben a lázrohamot
közeledni,
Dermesztő fagya már terjed a tagjaimon.
Kékül már ajakam, híg nedv csöpög
orrlyukaimból
És hallom vacogón összeverődni fogam.
Ujjhegyeim s lábujjaim is már eljegesedtek,
Olykor szinte megáll, majd szaporáz
üterem.
Födjétek, szolgák, remegő testem
takarókkal,
Bár azokat később sorra a földre dobom,
Mert már szinte kigyúlok a hőtől, mint az a
fáklya,
Mely kénhez közelít, s lángja magasra
lobog.
És ez a lopva növekvő láng nem huny ki
azonnal,
Mint az a másik, amely falja a száraz avart;
Ez makacsul pusztít idebenn nyomorult
kebelemben:
Vidd a meleg takarót, vidd a pokolba, fiú!
Mely isten zúdítja reám, ó, Etna, a lávád?
Tán ereimben forr lánghabod, ó,
Phlegeton?
Jaj nekem, égek! Látogatóm, adj hús vizet
innom,
Tengert árasz rám, oltani lángjaimat!
Pactolus, Hermus, Tajo, ma aranyporotoknál
Egy korty hús folyadék százszor
előbbrevaló.
Nessusnak vértől csepegő ingével a testén
Herkules égett így egykor az Oyta hegyén.
Mily bűn hozta, könyörtelen istenek, árva
fejemre
Bosszutokat? Mi lehet bennem a
gyűlöletes?
Büntessétek a bűnt, hadd vesszen a gyilkos,
a rabló
S templomfosztogató, hisz van ilyen sok
ezer.
Phoebus papja vagyok, s dalaim még
szárnyra se keltek,
Óvjátok legalább addig az életemet.
Sok versem van, amely végső csiszolásra
szorul még,
Sok versem töredék lesz, ha be nem
fejezem.
Méltó lennék élni, tudom, csak hatna reátok
Ész és ifjúság, kellemes orca s alak.
Elkövetett bűneim soha nem tagadom, de ha
még oly
Bűnösen éltem is én, becstelenül sohasem.

Mentsetek engem fel, bármit cselekedtem, a bűnös

Bánata egzsersmind bűne bocsánata is.
Hasztalan esdekelek, nem fog megszánni a zordon

Atropos, és szavaim messze sodorja a szél.
Érzem, mint közelít az a végső pont, hol e testből,

Napjai fogytával, lelkem is elmenekül.
Ó, kéklő égbolt, ó, dombok s zöldfüvü rétek!

Ó, kristálypatakok s zöldbe borult ligetek!
Együtt távozom innen az édes napsugarakkal

S mit hagyok emlékül? Jaj, csak a puszta nevem!

Ó, hogy a bátyám s jó nővérem messze van innen,

S nincs, ki lefogja szemem, nincs, aki sírba tegyen!

Édesanyám, kegyesen bánt véled a sors,
neked is jobb,

Hogy temetésem előtt elragadott a halál.
Mit tennél, ha tusámat végig kellene nézned,
Vagy ha a gyászos hír hirtelen érne utól?

Gyorsan az írotáblámat, mert úgy akarom, hogy

Lelkem legvégső óhaja álljon azon.
Drága barátaim, ott ássátok nékem a sírt, hol
Harmatgyöngyöktől csillog a zöld s buja fű,

Dúslombú erdők s a kies rónák közepette,
Hol nimfák járják ünnepi táncaikat,
Ott, hol a lány szellőfuvalom csupa balzsamos illat

És a dalosmadarak bús dala zeng epedőn.
S hogy ne boruljon mély feledés rám néma siromban,

Azt akarom, hogy e vers álljon a sírkövemen

Itt nyugszik Janus, kivel ősi Dunánkhoz először

Jöttek a szent Helikon zöldkoszorús szüzei.
Ezt a dicsőséget, ó, hagyd meg a holtak,
Irigység;

Rosszakarat, kíméld hült porait legalább
[<http://mek.oszk.hu/00600/00687/00687.htm>
#36].

KÉRDÉSEK ÉS FELADATOK ÖNÁLLÓ MUNKÁHOZ

Az önálló munkában a hallgatónak tanúbizonytságot kell tenni arról, hogy képes az anyag önálló elsajátítására, valamint az elolvasott irodalom elemzésére és értelmezésére. Képes az adott problémával kapcsolatos anyag kutatására, a témával kapcsolatos szakirodalom összegyűjtésére, feldolgozására, a kutatás tárgyával kapcsolatos önálló vélemény, gondolat, javaslat megfogalmazására.

1. Tanulmányozza Galeotto Marzio Mátyás király találó, bölcs, tréfás mondásairól és cselekedeteiről c. írását, gyűjtse össze a szövegből azokat a részeket, amelyekben a szerző Mátyás udvarának életét mutatja be;
2. Gyűjtse össze Janus Pannonius elégiáiban előforduló pogány elemeket;
3. Tanulmányozza Janus Pannonius kortársaihoz írt episztoláit;
4. Tanulmányozza Vitéz János diplomáciai levelezését, mutassa ki azok hatását a korabeli politikai viszonyok alakulására;
5. Tanulmányozza Vitéz János retorikai készségét.

6.Téma: Mátyás halálát követő évszázad kulturális változásai

1. A humanista irodalom helyzete a mohácsi vész után.
2. A nemesi udvari jellegű irodalom sajátosságai a korban.
3. A török uralom hatása a magyar irodalmi élet alakulására.

A TÉMÁ RÖVID LEÍRÁSA

Adott témában a Mátyás király halálát követő időszak társadalmi-politikai, történeti, gazdasági, kulturális viszonyiról esik szó. A Mohácsi-vész által sújtott

ország helyzetéről. Részletesen tárgyaljuk a nemesi udvari jellegű irodalom sajátosságait, a humanista irodalom, gondolkodás utóéletét, a török uralom hatását a magyar irodalmi élet alakulására. Kitérünk Magyarország három részre szakadásának kérdésére, a magyar irodalom fejlődésére. Szó esik az erdélyi fejedelemség központi szerepéről a magyar kultúra fenntartásában.

AJÁNLOTT IRODALOM A TÉMÁHOZ

1. JANKOVITS László. *Életrajz, költői kompozíció, műfaji utánpótlás és versengés Janus Pannonius Várad-versében*, Literatura, 1993, 44–59.
2. HORVÁTH Iván. *A magyar vers a reneszánsz és a reformáció korában*, u.o. 236–250.
3. Jan ASSMANN. *Írásos kultúra = UŐ, A kulturális emlékezet*, Atlantisz, Budapest, é.n., 87–129.
4. KLANICZAY Tibor – SZAUDER József – SZABOLCSI Miklós. *Kis magyar irodalomtörténet*, Budapest, Gondolat, 1961, 5–89.
5. KLANICZAY Tibor (szerk.). *A magyar irodalom története 1600-ig*, Bp., Akadémiai, 1964.
6. *Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalom történetéhez: Reneszánsz kor*, főszerkesztő TARNAI Andor, szerkesztő BITSKEY István, Tankönyvkiadó, Budapest, 1990.
7. mek.oszk.hu/02200/02228/html/01/281.html
8. mek.oszk.hu/02200/02228/html/03/363.html
9. mek.oszk.hu/02200/02228/html/01/281.html

KÖTELEZŐ OLVASMÁNYOK LISTÁJA A TÉMÁHOZ

1. Fodor Kristóf: szabadon választott versei
2. Bakócz Ferenc: szabadon választott versei
3. Garázda Péter: szabadon választott versei
4. Megyericsei János: versének elemzése

FELADATOK ÉS TÉMÁK GYAKORLATI ÓRÁHOZ

A hallgatók a gyakorlati óra során beszámolnak az elolvasott irodalmi alkotásokról. Elemzik azokat, kimutatják a bennük rejlő történelmi társadalmi-politikai vonatkozásokat, a szövegek jelenkori aktualitására is kitérnek, valamint az utókor irodalmi hagyományára gyakorolt hatásáról is szólnak. A gyakorlati óra legfontosabb célja, hogy a hallgatók elolvassák a korszak szépirodalmi és történelmi stb. alkotásait és képesek legyenek azt elemezni, értelmezni és levonni azok jelenkori és mindenkori aktualitását.

1. Ismertesse a Mátyás halálát követő időszak társadalmi-politikai, gazdasági, kulturális viszonyait;
2. Ismertesse a török uralom és Magyarország három részre való szakadásának hatását a magyar nyelvű vallásos irodalom alakulására;
3. Ismertesse a Mohácsi-vész utáni időszak magyar nyelvű humanista irodalom

helyzetét;

4. Mutassa ki Megyericsei János versében a humanista elemeket, valamint költői hitvallásának sajátos mivoltát:

Híres költőket hármat termett e rokonság,

Ott, hol a Dráva folyó ring a magyar talajon.

Janus az első volt, ki először hozta e tájra

Szent Helikonról a szépszavu áoni kart.

Péter a másik volt, sarjadt a Garázda családból

És latinul zengőn verte a lant idegét.

Végül e törzsökből én jöttem utánuk utolszor,

Szüzi, tudós Múzsák harmadik érdeme, én.

(Geréb László ford.) [members.chello.hu/alapko.szovetkezet/humanista.../166.htm]

KÉRDÉSEK ÉS FELADATOK ÖNÁLLÓ MUNKÁHOZ

Az önálló munkában a hallgatónak tanúbizonyságot kell tenni arról, hogy képes az anyag önálló elsajátítására, valamint az elolvasott irodalom elemzésére és értelmezésére. Képes az adott problémával kapcsolatos anyag kutatására, a témával kapcsolatos szakirodalom összegyűjtésére, feldolgozására, a kutatás tárgyával kapcsolatos önálló vélemény, gondolat, javaslat megfogalmazására.

1. Tanulmányozza az egyház szerepét a Mátyás halálát követő időszakban;
2. Tanulmányozza Rotterdami Erasmus tanításának hatását a magyar irodalom és gondolkodás alakulására;
3. Tanulmányozza a humanista értelmiség szerepét a Mátyás halálát követő időszakban;
4. Tanulmányozza a korban létrejött erdélyi fejedelemség szerepét a magyar nyelvű irodalom fejlődésében.

7. Téma: A XVI. századi magyar nyelvű református irodalom

1. A VI. századi magyar irodalom helyzete a reformáció előtt
2. A reformáció jellemzői, törekvései, terjedése Magyarországon
3. A reformáció irodalma
4. Bibliafordítások a reformáció korában

A TÉMA RÖVID LEÍRÁSA

Adott témában a reformációt előkészítő magyar irodalom képviselőiről, törekvéseiről, alkotásairól esik szó: Ozorai Imre, Komjáthy Benedek, Pesthi Gábor, Sylvester János munkásságáról. Foglalkozunk a reformáció kérdésével, megvizsgáljuk hatását a korszak vallási, szellemi, társadalmi-politikai, kulturális életének fejlődésére. Részletesen tárgyaljuk a magyar reformáció irodalmát, a reformáció fő forrásait, műfajait, tanítását, célközönségét. Kitérünk a bibliafordítási kísérletekre és az első bibliafordítók munkásságára is.

AJÁNLOTT IRODALOM A TÉMÁHOZ

1. Lech SZCZUCKI. Két XVI. századi eretnek gondolkodó (Jacobus Palaeologus és Christian Francken), Bp., Akadémiai, 1980 (Humanizmus és Reformáció, 9).
2. HORVÁTH Iván. A 34agyar vers a reneszánsz és a reformáció korában, u.o. 236–250.
3. 15. LATZKOVITS Miklós, A 16. századi 34rama34 34rama, u.o. 250-266.
4. BITSKEY István. *Heltai Gáspár, a fabulaíró*, in B.I., *Eszmék, művek, hagyományok*, Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 1996, 55–67.
5. Babits Mihály: Az írástudók árulása. In: B. M.: *Esszék, tanulmányok*. Bp. 1978. 232.
6. Tamási Áron: Érzelem a népiségről. Szabadegyetemi előadás. In: T. Á.: *Jégtörő gondolatok*. Szépirodalmi Kiadó. Bp. 1982. 222.
7. enciklopedia.fazekas.hu/irodalom/Ren-ref-magyar.htm
8. mek.oszk.hu/02200/02228/html/01/203.html
9. http://bibliatarsulat.hu/?page_id=724

KÖTELEZŐ OLVASMÁNYOK LISTÁJA A TÉMÁHOZ

1. Ozorai Imre: Az Krisztusról és az ű egyházáról, esmét az Antikrisztusról és az ű egyházáról
2. Komjáti Benedek: Pál apostol levelei (fordítás)
3. Pesti Gábor: Ezópus fabulái

FELADATOK ÉS TÉMÁK GYAKORLATI ÓRÁHOZ

A hallgatók a gyakorlati óra során beszámolnak az elolvasott irodalmi alkotásokból. Elemzik azokat, kimutatják a bennük rejlő történelmi társadalmi-politikai vonatkozásokat, a szövegek jelenkori aktualitására is kitérnek, valamint az utókor irodalmi hagyományára gyakorolt hatásáról is szólnak. A gyakorlati óra legfontosabb célja, hogy a hallgatók elolvassák a korszak szépirodalmi és történelmi stb. alkotásait és képesek legyenek azt elemezni, értelmezni és levonni azok jelenkori és mindenkori aktualitását.

1. Ismertesse a reformáció irodalmát előkészítő alkotók törekvéseit;
2. Mutassa be Pesti Gábor fabuláinak társadalmi-politikai vonatkozásait, vallási tanítását:

Az kakasról és drága kőről.

Egy kakas, mikoron a szemeten szedegetne, találta egy drága kevet, és mondá: Minek talállok én ilyen fénes marhát? Ha valamely drága kő áros talált volna téged, senki nem volna nálánál vígabb, mert tudná, mit érne. Nekem kegyig semmire nem kell, sem nagyra nem böcsülem, sőt inkább minden drága kőnél nagyobbban akarnék egy árpa avagy búza szemet.

Értelme.

A kakas minden bolond ember leszen,
Ki jó tudománt mint drága kő nem veszen,
No azért a bölcseknél nem keveset teszen.

2 Az farkasról és a báránról.

Mikoron a farkas az kútfőnek a feje felé innék, látá oda alá távol az báránt, hogy alól innék. Oda mene, kezdé feddeni a báránt, hogy fel zavarná a vizet. A bárány reszketni kezdte és könyergeni, hogy neki, ártatlannak kedvezne, mert ide alá távol itt volna, és az vizet meg nem zavarhatta volna, sőt ingyen meg zavarni sem akarta volna. A farkas viszonttag keményen dörög vala: Mire mondod, szentség törő (úgy mond), ugyanis mindenkoron csak káromra járál, atyád, anyád is mindenkoron csak ellenem járának, de te ma meg fizetsz nekem. És ötet legotton torkon ragadván meg szaggatá.

Értelme.

Ha az hatalmas gonoszt akar tenni,
Könnyí az nyavalyáshoz hamis okot lelteni,
És az mint akarja, úgyan meg ítélni.

3 Az egerekről és békákról.

Hadakozik vala az egér a békával, valami tolcsa víz végil, az had nagy vala és kétséges. Az egér, miért hogy okos vala, a fűbe el rejtezek, és a békára orozva szökellék. A béka, miért hogy erősb vala, és magát inkább bírja vala, ugyan nyilván az ellenségnek neki megyen vala, koppjája kegyig mind kettőnek venyige vessző vala. Mely hadat mikoron a kánya távol meg látott volna, oda siet, és mikoron a hadakozásra való igyekezetbe egyik sem venné eszébe, mind a két hadakozó jámbort fel ragadá és meg szaggatá.

Értelme.

Úgy leszen dolga minden bolond polgárnak,
Kik a tisztért nem engednek az kárnak,
Sőt halálokkal is érte járnai akarnak.

3. Ismertesse Komjáthy Benedek Pál apostol levelének bevezetőjében megfogalmazott fordítói magatartással kapcsolatos önkritikáját, véleményét;
4. Ismertesse a korszak bibliafordítói törekvéseit, intézményeit;
5. Ismertesse a reformáció terjedésének okait, hatását a nemzeti nyelvű irodalmak fejlődésére.

KÉRDÉSEK ÉS FELADATOK ÖNÁLLÓ MUNKÁHOZ

Az önálló munkában a hallgatónak tanúbizonyságot kell tenni arról, hogy képes az anyag önálló elsajátítására, valamint az elolvasott irodalom elemzésére és értelmezésére. Képes az adott problémával kapcsolatos anyag kutatására, a témával kapcsolatos szakirodalom összegyűjtésére, feldolgozására, a kutatás tárgyával kapcsolatos önálló vélemény, gondolat, javaslat megfogalmazására.

1. Tanulmányozza a reformáció által hozott társadalmi-politikai, egyházi, kulturális reformokat;
2. Tanulmányozza a magyar nyelvű református irodalom jellemzőit;
3. Tanulmányozza az olvasói igény növekedését a reformáció irodalmi törekvéseinek tükrében;
4. Tanulmányozza a fabula műfajának szerepét a világi jellegű irodalom, gondolkodás alakításában.

8.Téma: A XVI. századi magyar irodalom

1. A XVI. századi líra: Szenczi Molnár Albert, Batizi András, Szkhárosi Horváth András költészete
2. A XVI. századi próza: Bornemissza Péter és Heltai Gáspár munkássága
3. A XVI. századi epika: Tinódi Lantos Sebestyén, Ilosvai Selymes Péter, Gergei Albert alkotói pályaképe

A TÉMA RÖVID LEÍRÁSA

Adott témában a XVI. századi magyar nyelvű líra, próza és epika korabeli sajátosságairól, témáiról, alkotóiról esik szó. Külön tanulmányozzuk Szenczi Molnár Albert, Batizi András, Szkhárosi Horváth András költészetében megfogalmazott vallási, társadalmi-politikai nézeteket. Kitérünk továbbá a korabeli

prózairodalom két meghatározó alkotójának munkásságára Bornemissza Péter és Heltai Gáspár alkotásainak tanulmányozására, elemzésére. A téma keretén belül tárgyaljuk a históriás ének műfaját, megismerkedünk Tinódi, Ilosvai és Gergei munkásságával, alkotásaival.

AJÁNLOTT IRODALOM A TÉMÁHOZ

1. BITSKEY István. *Heltai Gáspár, a fabulaíró*, in B.I., *Eszmék, művek, hagyományok*, Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 1996, 55–67.
2. LUDÁNYI Mária. *A szerelem-kép alakulása a XVI. század végi és a XVII. század eleji magyar irodalomban* = ItK, 1979, 359–371.
3. WEÖRES Sándor. *Három veréb hat szemmel: antológia a magyar költészet rejtett értékeiből és furcsaságaiból*, Bp., Helikon, 2010.
4. HARGITTAY Emil. *A régi magyarországi irodalom jellege (decem rationes)*, in *Bevezetés a régi magyarországi irodalom filológiájába*, szerk. H. E., Bp., Universitas, 2003, 75–88.
5. LATZKOVITS Miklós. *A 16. századi magyar dráma. A magyar irodalom története. A kezdetektől 1800-ig*, főszerk. SZEGEDY-MASZÁK Mihály, szerk. JANKOVITS László, ORLOVSZKY Géza, Gondolat Kiadó, Budapest, 2007, 250–266.
6. VADAI ISTVÁN. *A tudósító ének műfaja. A magyar irodalom története. A kezdetektől 1800-ig*, főszerk. SZEGEDY-MASZÁK Mihály, szerk. JANKOVITS László, ORLOVSZKY Géza, Gondolat Kiadó, Budapest, 2007, 274–286.
7. OLÁH Szabolcs. *A hitvita retorikája: nyilvánosság és önszemlélet. A magyar irodalom története. A kezdetektől 1800-ig*, főszerk. SZEGEDY-MASZÁK Mihály, szerk. JANKOVITS László, ORLOVSZKY Géza, Gondolat Kiadó, Budapest, 2007, 323–337.
8. <http://www.sarvaritinodi.hu/hu/iskolank/nevadonk.html>
9. mek.oszk.hu/02200/02228/html/01/257.html
10. www.tankonyvtar.hu

KÖTELEZŐ OLVASMÁNYOK LISTÁJA A TÉMÁHOZ

1. Szenczi Molnár Albert: 150 zsoltár
2. Batizi András: Az istenfélő Zsuzsánna asszonnak históriája
3. Szkhárosi Horvát András: Kétféle hitről
4. Sztárai Mihály: Az igazi papságnak tiköre
5. Heltai Gáspár: Száz fabula
6. Bornemissza Péter: Az ördögi kísértetekről
7. Tinódi Lantos Sebestyén: Buda veszéséről és Terek Bálint fogságáról
8. Ilosvai Selymes Péter: Az híres neves Tholdi Miklós jeles cselekedeteiről és bajnokoskodásáról való históriája
9. Gergei Albert: História egy Argirus nevű királyfiról és egy tündér szűzleányról

FELADATOK ÉS TÉMÁK GYAKORLATI ÓRÁHOZ

A hallgatók a gyakorlati óra során beszámolnak az elolvasott irodalmi alkotásokról. Elemzik azokat, kimutatják a bennük rejlő történelmi társadalmi-politikai

vonatkozásokat, a szövegek jelenkori aktualitására is kitérnek, valamint az utókor irodalmi hagyományára gyakorolt hatásáról is szólnak. A gyakorlati óra legfontosabb célja, hogy a hallgatók elolvassák a korszak szépirodalmi és történelmi stb. alkotásait és képesek legyenek azt elemezni, értelmezni és levonni azok jelenkori és mindenkori aktualitását.

1. Indokolja meg miért támaszkodott a református egyház hitének terjesztésében és irodalmi műfajaiban elsősorban az Ószövetség tanítására?
2. Elemezze Szenczi Molnár Albert I zsoltárát, mutassa ki be a reformáció tanítására utaló elemeket:

I. ZSOLTÁR

C. M.

*Ez zsoltár tanít, hogy azok bódogok,
kik megvetvén az istenteleneknek erkölcsöket
és tanácsokat,
az Isten törvényének értelmében
és megtartásában gyönyörködnek;
és hogy bódogtalanok, azkik különben
cselekesznek.*

1

Azki nem jár hitlenek tanácsán,
És meg nem áll az bűnösök után,
Az csúfolóknak nem ül ő székökben:
De gyönyörködik az Úr törvényében,
És arra gondja mind éjjel-nappal,
Ez illy ember nagy bódog bizonyly.

2

Mert ő olyan, mint az jó termőfa,
Melly az víz mellett vagyon plántálva,
Ő idejében meghozza gyümölcsét,
Mert Istennek nem kell az ő dolgok.

És el nem szokta hullatni levelét,
Ekképpen azmit ez ember végez,
Minden dolgában megyen jó véghez.

3

De nem ígyen vadnak az gonoszak,
Hanem mint az apró por és polyvák,
Mellyek az széltől széjjelragadtatnak,
Így az ítéletben meg nem állhatnak
Az gonoszak, és kik bűnben élnek,
Az igazak közt helyet nem lenek.

4

Mert az Isten esmeri utokat
Az igazaknak érti dolgokat,
Azért mindörökké ők megmaradnak:
De azkik csak az gonoszságban járnak,
Azoknak nyilván mind elvész utok
[<http://www.mek.oszk.hu/01000/01078/01078.htm>].

3. Mutassa ki a reformáció tanítását Batizi András: Az istenfélő Zsuzsánna asszonnak históriája c. művében
4. Hogyan mutatja be Szkhárosi Horvát András: Kétféle hitről c. művében a katolikus és a protestáns vallás tanítását, igehirdetőit?
5. Mutassa ki Sztárai Mihály: Az igazi papságnak tiköre c. művében a korszak vallásos tanítását
6. Értelmezze Heltai Gáspár Száz Fabula c. művének bevezető szövegét, milyen kritikai nézeteket fogalmaz meg benne:

HELTAI GÁSPÁR MINDEN JÁMBOR OLVASÓKNAK KÉVÁN ISTENTŐL MIND LELKI S MIND TESTI JÓKAT

Szerető uraim és szerelmes atyámfiai! Ím gyűtöttem és egybeszedtem száz fabulát, régieket és újakat. Mi okból műveltem légyen ezt, minden jámbor olvasó megértheti az értelmekből, melyeket minden fabula mellé csináltam, és utánavetöttem. Senkinek e munkámmal nem akartam ártani, senkit nem akartam bosszontani, senkit is megküsebbíteni: És vélem, hogyha valaki e fabulákat jó szüvel meg akarja olvasni, hogy sok jó hasznot vehet belőle. Mert noha e fabulák embertől talált és meggondolt dolgok, de azért ugyan velejések, és külemb-külemb szép és hasznos tanóságok vannak benne.

De noha ídes és igen jó akaratból felvöttem ezt e munkát (mely bizony nemigen kicsin és alá való), és noha nem kevés haszon jó a jámbor olvasóknak belőle: de mindazáltal tudom, hogy sokan lesznek, kik az én jó szándékomat és nehéz munkámat mind vissza és gonoszra magyarázzák. Mert a szájavaszetteknek akármit adj eleikbe, azért ugyan nem kedvelik: mert a szájoknak íze elveszett. Olyan az irigységnek természete is. Ezeknek ez okaért semmit nem mondok, hanem ezt, hogyha az én munkám nekik nem tetszik, ottan üljenek le, és csináljanak jobbat. Én bizon nem irillem.

Ha ez okaért én is úgy járok, mint a szegény ember fiával és szamarával járt volt, nincs mit tennem. Mert mikoron a szegény vénember hozzávötte volna az ő gyermek fiát, és eleibe vötte volna az ő egyetlen szamarát, hogy a városba hajtáná eladnyi, megláták őket az út mellett cselekedő és munkálkodó emberek, és megmeveték a szegény vénembert, mondván: "Bezzek bolond ageb ez. Lá, mint hajtja előtte a számárt! Nem tud az ageb reája ülni, avagy a gyermeket reá ültötni, mely nehezen járhat, ő maga is csak alég ballaghatik."

Hallván azt a szegény ember, felültöte a gyermeket a számárra, és ő maga utánaballaga. Látván azt az út mellett való dolgozók, mondának: "Bezzek bolond vénember ez, mert csak alég ballaghat, mégis nem ült fel a számárra, hanem a gyermeket ültöte fel reája: maga a gyermek könnyebb volna, és könnyebben járhatna, hogynem ő maga."

Hallván ezt a szegény vénember, ismeg megmásolá tanácsát, és leszállítá a gyermeket, és ő maga üle fel a számárra. Látván azt az út mellett munkáló emberek, mondának: "Micsoda hitván kegyetlen vénember ez: im ő maga felült a számárra, és utána kell gyalogalni a szegény gyermeknek. Lám ugyan rabbá tötte az önne fiát, és semmibe nem kíméli a szegény gyermeket."

A vénember hallván e beszédöket, megharaguvék, és felvoná a gyermeket, és háta megé ültötte azt a számárra, és elindula a város felé. Mikoron ezt látták volna az út mellett való dolgozó emberek, mondának: "Micsoda bolond és kegyetlen vénember ez? Lám a természet dolgát sem érti meg. Mert azért vagyon a számárnak oly rövid háta, hogy csak egy ember üljen reá; ez kedig másodmagával hágott a szegény számárra. Kár, hogy olyan vénember és bolond."

Hallván azt a szegény vénember, mondá: "E nagy dolog, hogy semmiképpen nem találhatom a módot, hogy úgy cselekdhessem, hogy az embereknek tessenék." És megharagván, mind a négy lábát egybeköte a számárnak, és egy rudat nyújta által, és mondá a fiának: "Jer, vigyük el: netalán e mód tetszik nekik." És ketten vinni kezdék a rúdon a számárt.

Látván ezt az út mellett való emberek, kacagni kezdenek, és mondának: "Ó, bolond vénember mind fiastól, im így viszik a számárt. Ki látott soha olyan dolgot? Maga mindketten ülhetnének a számár hátára, és szépen elhordozná őket a számár, de látod-é, mint bolondultanak meg mindketten."

Hallván azt a szegény vénember, igen megbúsula, és mondá a fiának: "Ördeg gyözi ezeknek kedvekre cselekdöni. Ha imezt műveljük, nem jó, ha amazt műveljük, az sem jó: ha imígy cselekdöszünk, nem tetszik nekik: ha amúgy cselekdöszünk, az sem jó: Sem ekképpen, sem amaképpen jó. Jer, vessük a vizsla számárt a vízbe, hogy megmeneködjünk tőle." És beveték oda a vízbe, és meghala a szegény számár a vízbe. És ekképpen a szegény vénember az ő fiacskával pénz nélkül és számár nélkül hazatére.

Ha ez okaért énfelölem és az én munkám felöl így kezdnek ítélni, nincs mit tönnem: el kell azt is túrnem: miérthogy tudom és bizonságot vöttem róla, hogy az emberek olyanok, hogy senki kedvekre nem cselekdöhetik semmit; de mindazáltal nem szinte olyan kába leszek, mint a szegény vénember, hogy munkámat efféle harapásokért és mérges ítéletekért a tűzbe vessem avagy a vízbe hányjam: vaj nem! Hanem megérem avval, hogy jó szándékból és jó lelkiismeretből cselekdöszem, és afféle irigy lángó irigyöknek mondom: Dicatis meliora.

De mindazáltal hiszem, hogy vannak jámborok, kiknek fog tetszeni e munkám, és kik jó hasznot vesznek belőle: miérthogy nemcsak a pusztá fabulákat szörzettem egybe, hanem minden fabulának az értelmét is melléje töttem, melyet megsperköltem és megékösítöttem szent írásokkal és egyéb szép bölcs mondásokkal és közbeszédökkel.

Ajánlom magamat e jámboroknak minden munkáimmal egyetembe, kiknek mindnyájan kívánok Istentől mind lelki s mind testi jókat.

Kolozsvárott, HELTAI GÁSPÁR etc [http://mek.oszk.hu/00600/00668/html/01.htm#1].

KÉRDÉSEK ÉS FELADATOK ÖNÁLLÓ MUNKÁHOZ

Az önálló munkában a hallgatónak tanúbizonytságot kell tenni arról, hogy képes az anyag önálló elsajátítására, valamint az elolvasott irodalom elemzésére és értelmezésére. Képes az adott problémával kapcsolatos anyag kutatására, a témával kapcsolatos szakirodalom összegyűjtésére, feldolgozására, a kutatás tárgyával kapcsolatos önálló vélemény, gondolat, javaslat megfogalmazására.

1. Elemezze Bornemissza Péter Siralmas énnéköm.. kezdetű versét, hogyan fejezi ki a költő hazaszeretetét, hogyan ábrázolja a korabeli társadalmi-politikai viszonyokat?

Cantio optima

Nóta: *Mindönök meghallják, és jól megtanulják ...*

Siralmas énnéköm tetüled megváltom,
Áldott Magyarország, tőled eltávoznom;
Valljon s mikor leszön jó Budában lakásom!
Az Fölföldet bírják az kevély nímötök,
Szerémségöt bírják az fene törökök.
Valljon s mikor leszön jó Budában lakásom!
Engömet kergetnek az kevély némötök,
Engöm környülvettek az pogán törökök.
Valljon s mikor leszön jó Budában lakásom!

Engöm eluntattak az magyari urak,
Kíízték közölök az egy igaz Istent.
Valljon s mikor leszön jó Budában lakásom!
Legyön Isten hozzád, áldott Magyarország,
Mert nincsen tebenned semmi nagy uraság.
Valljon s mikor leszön jó Budában lakásom!
Ez éneköt szörzék jó Husztnak várában,
Bornemisza Pétör az ő víg kedvében,
Valljon s mikor leszön jó Budában lakásom!
(1557?)[<http://mek.oszk.hu/00600/00621/00621.htm>]

2. Hogyan mutatja be Magyarország korabeli társadalmi-politikai helyzetét és a magyar politikai elit magaviseletét Tinódi Lantos Sebestyén Buda veszéséről és Terek Bálint fogságáról c. históriájában? Mutasson rá a szöveg jelenkori aktualitásaira.
3. Hogyan ábrázolja Ilosvai Selymes Péter: Az híres neves Tholdi Miklós jeles cselekedeteiről és bajnokoskodásáról való históriája c. művében Toldi Miklóst? Kimutatható e hasonlóság Ilosvai Péter és Arany János Toldija között?
4. Tanulmányozza Gergei Albert: História egy Argirus nevű királyfiról és egy tündér szüzleányról c. művének eredetét, mutasson rá a korabeli és későbbi közönségsikerének okaira. Vonjon párhuzamot Vörösmarty Mihály Csongor és Tünde és Gergei Albert fordítása között, mutassa ki a hasonlóságokat és különbségeket.

9.Téma: A magyar nyelvű világi költészet kora.

Balassi Bálint munkássága

1. Balassi Bálint életútja
2. Balassi Bálint korai költészete
3. Balassi Bálint Nagyciklusa
4. Balassi Bálint Célia ciklus
5. Balassi Bálint istenes versei

A TÉMA RÖVID LEÍRÁSA

Adott témában Balassi Bálint munkásságát vesszük górcső alá. Kitérünk a költő életpályájának, életművének tanulmányozására. Részletesen tárgyaljuk Nagyciklusát, annak tematikai, műfaji felépítését, megszólítottjait. Beszélünk a Losonczi Annához fűződő kapcsolatáról, feleségéhez Dobó Krisztinához és a

kisebb szerelmekhez fűződő kapcsolatáról. Elemezzük a kötetben szereplő katonai, szerelmi, vallási és hazafias költészetét, tavasz verseit. Figyelmet fordítunk a kései ciklus, a Céli-ciklus vizsgálatára. Kutatjuk a Célia szerelem ihletőjének személyazonosságát, a versek témavilágát, érzelmi sajátosságait. Külön figyelmet fordítunk vallásos jellegű verseinek tanulmányozására, értelmezésére.

AJÁNLOTT IRODALOM A TÉMÁHOZ

1. LUDÁNYI Mária, *A szerelem-kép alakulása a XVI. század végi és a XVII. század eleji magyar irodalomban* = ItK, 1979, 359-371.
2. PIRNÁT Antal, *Balassi Bálint poétikája*, Bp., Balassi Kiadó, 1996.
3. HORVÁTH Iván, *Balassi költészete történeti poétikai megközelítésben*, Bp., Akadémiai, 1982.
4. SZENTMÁRTONI SZABÓ Géza, Szentmártoni Szabó Géza, *Balassi kötetkompozíciójának rejtelmek*, ItK, 103(1999), 635–646.
5. Amedeo di FRANCESCO, *A pásztorjáték szerepe Balassi Bálint költői fejlődésében*, Bp., Akadémiai, 1979.
6. PIRNÁT Antal, *Balassi Bálint poétikája*, Bp., Balassi, 1996.
7. SZABICS Imre, *A trubadúrlíra és Balassi Bálint*, Bp., 1998.
8. <http://mek.oszk.hu/00600/00609/00609.htm>
9. <http://magyar-irodalom.elte.hu/gepesk/bbom/itart.htm>
10. <http://magyar-dalom.elte.hu/sulinet/igyjo/setup/portrek/balassi/balassi.htm>

KÖTELEZŐ OLVASMÁNYOK LISTÁJA A TÉMÁHOZ

1. Bocsásd meg, Úristen, ifjúságomnak vétkét
2. BEBEK JUDIT NEVÉRE, az "Magam gondolván" nótájára
3. MORGAI KATA NEVÉRE, az "Fejemet nincsen már" nótájára
4. KIBEN AZ SZERETŐJE HÁLÁDATLANSÁGA ÉS KEMÉNSÉGE FELŐL PANASZOLKODIK
5. BORIVÓKNAK VALÓ
6. LOSONCZY ANNA NEVÉRE
7. HOGY JULIÁRA TALÁLA, ÍGY KÖSZÖNE NÉKI
8. A DARVAKNAK SZÓL
9. EGY KATONAÉNEK
10. SZARÁNDOKNAK VAGY BUJDOSÓNAK VALÓ ÉNEK
11. ÓH, ÉN ÉDES HAZÁM, TE JÓ MAGYARORSZÁG
12. KIBEN KÖSZÖNI CUPIDÓNAK HOZZÁ VALÓ KEGYELMÉT,
TUDNIILLIK HOGY CÉLIÁT SZERELMÉRE FELGERJESZTETTE,
S KEZÉBEN ADTA
13. KIBEN AZ CÉLIA FEREDÉSÉNEK MÓDJÁT ÍRJA MEG,
ANNAK FELETTE PENIG TERMETÉRŐL, MAGA VISELÉSÉRŐL
ÉS SZÉPSÉGÉRŐL IS SZÓL
14. KIBEN AZ KESERGŐ CÉLIÁRÓL ÍR
15. KIBEN JULIÁHOZ HASONLÍTTA CÉLIÁT MINDEN ÁLLAPATJÁBAN,
CUPIDÓVAL IS FEDDIK, HOGY (HOLOTT HAZÁJÁBÓL IS Ő
KERGETTE KI) OTT SINCS NYUGALMA MIATTA
16. FULVIÁRÓL
17. ADJ MÁR CSENDESSÉGET
18. HÁROM HIMNUSZ A SZENTHÁROMSÁGRÓL

FELADATOK ÉS TÉMÁK GYAKORLATI ÓRÁHOZ

A hallgatók a gyakorlati óra során beszámolnak az elolvasott irodalmi alkotásokból. Elemzik azokat, kimutatják a bennük rejlő történelmi társadalmi-politikai vonatkozásokat, a szövegek jelenkori aktualitására is kitérnek, valamint az utókor irodalmi hagyományára gyakorolt hatásáról is szólnak. A gyakorlati óra legfontosabb célja, hogy a hallgatók elolvassák a korszak szépirodalmi és történelmi stb. alkotásait és képesek legyenek azt elemezni, értelmezni és levonni azok jelenkori és mindenkori aktualitását.

1. Mutassa be Balassi Bálint Nagyciklusának szerkezeti felépítését, témavilágát, megszólítottjait;
2. Ismertesse Balassi Bálint Anna versein keresztül azt, hogyan ír Annáról;
3. Ki volt az Anna és Júlia versek ihletője?
4. Indokolja meg, miért nevezi Balassi verseiben szerelmét egyszer Annának majd pedig Júliának;
5. Kivel tudná összehasonlítani Balassi Bálint költői és egyéni magatartását az utódok közül és miért?
6. Mi jellemzi Balassi istenes verseit, a tipikus jegyeket mutassa ki, az Adj már csendességet c. versben:

ADJ MÁR CSENDESSÉGET

1 Adj már csendességet, lelki békességet,
mennybéli Úr!
Bujdosó elmémet ódd bűtől szívemet,
kit sok kín fűr!
2 Sok ideje immár, hogy lelkem szomjan
vár mentségére,
Őrizd, ne hadd, ébreszd, haragod ne gerjeszd
veszttségére!
3 Nem kicsiny munkával, fiad halálával
váltottál meg,
Kinek érdeméért most is szükségemet
teljesíts meg!
4 Irgalmad nagysága, nem vétkem rútsága
feljebb való,
Irgalmad végtelen, de bűnöm éktelen
s romlást valló.

5 Jóvöltöd változást, gazdagságod fogyást
ereszthet-é?

Éngem, te szolgálodat, mint régen sokakat,
ébreszthet-é?

6 Nem kell kételkednem, sőt jót
reménlenem ígéd szerint,
Megadod kedvesen, mit ígérsz kegyesen
hitem szerint,

7 Nyisd fel hát karodnak, szentséges
markodnak áldott zárját,
Add meg életemnek, nyomorult fejemnek
letört szárnyát;

8 Repülvén áldjalak, élvén imádjalak
vétek nélkül,

Kit jól gyakorolván, haljak meg nyugodván,
bú s kín nélkül

[<http://mek.oszk.hu/00600/00609/00609.htm#101>]!

7. Elemezze Balassi Bálint Egy katonaének c. versét, mutasson rá a vers újdonságára, költői bravúrára:

EGY KATONAÉNEK, IN LAUDEM CONFINIORUM az "Csak búbánat" nótájára

1 Vitézek, mi lehet ez széles föld felett
szebb dolog az végeknél?
Holott kikeletkor az sok szép madár szól,
kivel ember ugyan él;
Mező jó illatot, az ég szép harmatot
ád, ki kedves mindennél.
2 Ellenség hírére vitézeknek szíve
gyakorta ott felbuzdul,

Sőt azon kívül is, csak jó kedvéből is
vitéz próbálni indul,

Holott sebesedik, öl, fog, vitézkedik,
homlokán vér lecsordul.

3 Veres zászlók alatt lobogós kopiát
vitézek ott viselik,

Roppant sereg előtt távol az sík mezőt
széllyel nyargalják, nézik;

Az párduckápákkal, fényes sisakokkal,
forgókkal szép mindenik.

4 Jó szerecsen lovak alattok ugrálnak,
hogyha trombita riadt,

Köztök ki strázsát áll, ki lováról leszáll,
nyugszik reggel, hol virradt,

Midőn éjten-éjjel csataviseléssel
mindenik lankadt s fáradt.
5 Az jó hírért, névért s az szép tisztességért
ők mindent hátra hadnak,
Emberségről példát, vitézségről formát
mindeneknek ők adnak,
Midőn, mint jó rárók, mezőn széllyel járók,
vagdalkoznak, futtatnak.
6 Ellenséget látván örömmel kiáltván
ők kopiákat törnek,
S ha súlyosan vagy az dolog harcokon,
szólítatlan megtérnek,
Sok vérben fertezvén arcuk reá térvén
űzöt sokszor megvernek.
7 Az nagy széles mező, az szép liget, erdő
sétáló palotájok,
Az utaknak lese, kemény harcok helye
tanuló oskolájok,

Csatán való éhség, szomjúság, nagy hévség
s fáradtság mulatságok.
8 Az éles szabályokban örvendeznek méltán,
mert ők fejeket szednek,
Viadalhelyeken véresen, sebesen,
halva sokan feküsznek,
Sok vad s madár gyomra gyakran koporsója
vitézül holt testeknek.
9 Óh, végbelieknek, ifjú vitézeknek
dicséretes serege!
Kiknek ez világon szerteszerént vagy az
mindeneknél jó neve,
Mint sok fát gyümölccsel, sok jó
szerencsével
áldjon Isten mezőkbe
[<http://mek.oszk.hu/00600/00609/00609.htm>
#61]!

KÉRDÉSEK ÉS FELADATOK ÖNÁLLÓ MUNKÁHOZ

Az önálló munkában a hallgatónak tanúbizonytságot kell tenni arról, hogy képes az anyag önálló elsajátítására, valamint az elolvasott irodalom elemzésére és értelmezésére. Képes az adott problémával kapcsolatos anyag kutatására, a témával kapcsolatos szakirodalom összegyűjtésére, feldolgozására, a kutatás tárgyával kapcsolatos önálló vélemény, gondolat, javaslat megfogalmazására.

1. Tanulmányozza a Célia-ciklust;
2. Ismertesse a Célia-ciklus megszólítottját;
3. Hasonlítsa össze az Anna és Célia szerelem költői megnyilvánulásait a KIBEN JULIÁHOZ HASONLÍTTJA CÉLIÁT MINDEN ÁLLAPATJÁBAN, CUPIDÓVAL IS FEDDIK, HOGY (HOLOTT HAZÁJÁBÓL IS Ő KERGETTE KI) OTT SINCS NYUGALMA MIATTA:

**KIBEN JULIÁHOZ
HASONLÍTTJA CÉLIÁT MINDEN
ÁLLAPATJÁBAN,
CUPIDÓVAL IS FEDDIK, HOGY
(HOLOTT HAZÁJÁBÓL IS Ő
KERGETTE KI) OTT SINCS
NYUGALMA MIATTA**

1 Julia szózatját, kerek
ábrázatját
Cupido úgy mutatja
Célia beszédén, örvendetes
képén,
hogy mikor szemem látja,
Juliának véli, mikor tekintéli,
mert szívemet áltatja.
2 Egyenlő két rózsa, kinek mind
pirosa,
állapátja, színe egy,
Sem egy ágon termett, kit zöld
levél fedett,
nem hasonlóbb két ért
meggy,

Mint ez Juliához, kinek szép
voltagehoz

gerjedek, mint Aetna-hegy.

3 Átkozott Cupido,
szerencsémert rontó,
rég nagy ellenségem,
Hazámból kiűzél, ide is rám
jüvél,
érd bátor immár végem,
Csak tüzedet ne szíts, szívemben
se többíts

rég szerelmes mérge!

4 Dühös, elégedjél, amint
kikergettél
éngemet szép hazámból,
Elégedjél, kérlek, itt is, azmint
félek,

ne űzz ki nyugalmamból!

Mi jutalmod bennem, ha esem
tüzedben?

Mi hasznod nyavalyámból?

5 Virága éltemnek, akinek
 örüljek,
 teljességgel elszáradt,
 Vidám kedvem helyett, kiből
 vészek mellett
 kétszer üszög rám áradt,
 Siralmas káromon való nagy
 panaszom
 miatt nyelvem elfáradt.
 6 Immár zászlód alól kiköttem,
 sőt távol
 járok nagy seregedtől,
 Mert kis haszon mellett túrnöm
 sokot kellett,
 míg vártam te kezedtől,
 Immár uram is más, Pallas és
 vitéz Mars,
 kik mentenek tüzedtől.
 7 Gondolkodván rajta csak té-
 tova hajta
 fejét Cupido szómon,
 Monda: Szegény bolond, Mars-é
 te gyámolod?
 Hát hol az én hatalmom?

Ketten csak ti vadtok, kik
 semmit nem adtok
 én bosszúállásomon?
 8 Azelőtt is maga Mars,
 meggondolhatdsza,
 mint járt egyszer miattam,
 Mikor kedve ellen merő
 mezítelen
 mindennek látni hadtam,
 De azmint esmérem, nem
 gondoltok vélem,
 de megmutatom magam.
 9 Medgyek? Hová légyek?
 Jobb-é, hogy engedjek?
 Mert se Mars Cupidónak
 Nem árt vitézséggel, sem Pallas
 elmével
 úgy mint világbírónak,
 No tehát engedek (mert vélek
 sem érek)
 én is hát ez rontónak
 [http://mek.oszk.hu/00600/00609
 /00609.htm#61].

4. Tanulmányozza Balassi Bálint korai költészetét.

10. Téma: A magyar barokk irodalom

1. A korszak történelmi, társadalmi-politikai, műveltségi viszonyai
2. A barokk fogalmának tisztázása
3. A katolikus ellenreformáció irodalma. Pázmány Péter munkássága
4. Zrínyi Miklós munkássága

A TÉMA RÖVID LEÍRÁSA

Adott témában a barokk korának történelmi, társadalmi-politikai, vallásos, kulturális viszonyairól esik szó. A katolikus egyház reformjáról, iskolapolitikájáról, törekvéseiről. Sor kerül a barokk, valamint az ellenreformáció fogalmának tisztázására. Szó esik Pázmány Péter munkásságáról, törekvéseiről, elemzésre kerülnek főbb alkotásai. Részletesen tanulmányozzuk Zrínyi Miklós munkásságát, helyét és szerepét a korszak magyar történelmében, irodalmában. Elemezzük főbb alkotásait: a Szigeti veszedelem, Vitéz hadnagy, Az török áfium ellen való orvosság stb. c. műveit.

AJÁNLOTT IRODALOM A TÉMÁHOZ

1. KIRÁLY Erzsébet – KOVÁCS Sándor Iván. „*Adriai tengernek fönnforgó habjai*”,

- Bp., Szépirodalmi, 1983.
2. KOVÁCS Sándor Iván. *A lírikus Zrínyi*, Bp., Szépirodalmi, 1985.
 3. SZÖRÉNYI László. *A szerkesztett verskötet mint a szerző ifjúkori önarcképe*, in *A magyar irodalom története...*, i. m., 467–486.
 4. LUDÁNYI Mária. *A szerelem-kép alakulása a XVI. század végi és a XVII. század eleji magyar irodalomban* = ItK, 1979, 359–371.
 5. KLANICZAY Tibor – SZAUDER József – SZABOLCSI Miklós. *Kis magyar irodalomtörténet*, Budapest, Gondolat, 1961, 5–89.
 6. KLANICZAY Tibor (szerk.). *A magyar irodalom története 1600-ig*, Bp., Akadémiai, 1964.
 7. BÁN Imre (szerk.). *A barokk*, Bp., Gondolat, 1963.
 8. KLANICZAY Tibor (szerk.). *A magyar irodalom története 1600-tól 1772-ig*, Bp., Akadémiai, 1964. (Spenót 2.) 126–149, 159–220, 229–260, 294–305, 341–396, 407–446, 458–499, 514–550, 559–590, 609–617.
 9. HORVÁTH János. *A magyar irodalmi műveltség kezdetei*, Bp., Magyar Szemle Társaság, 1931, reprint, pl.: 1988.
 10. KOVALOVSKY Tibor (szerk.). *A régi magyar vers*, Bp., Akadémiai, 1979.
 11. <http://enciklopedia.fazekas.hu/irodalom/Barokk-magyar.htm>
 12. http://epa.oszk.hu/00000/00001/00214/pdf/itkEPA00001_1960_04_443-461.pdf

KÖTELEZŐ OLVASMÁNYOK LISTÁJA A TÉMÁHOZ

1. Pázmány Péter: Isteni igazságra vezérlő kalauz,
Öt szép levél
2. Zrínyi Miklós: Szigeti veszedelem
Vitéz Hadnagy
Adriai tengernek Syrenája gróf Zrínyi Miklós
Az török áfium ellen való orvosság

FELADATOK ÉS TÉMÁK GYAKORLATI ÓRÁHOZ

A hallgatók a gyakorlati óra során beszámolnak az elolvasott irodalmi alkotásokból. Elemzik azokat, kimutatják a bennük rejlő történelmi társadalmi-politikai vonatkozásokat, a szövegek jelenkori aktualitására is kitérnek, valamint az utókor irodalmi hagyományára gyakorolt hatásáról is szólnak. A gyakorlati óra legfontosabb célja, hogy a hallgatók elolvassák a korszak szépirodalmi és történelmi stb. alkotásait és képesek legyenek azt elemezni, értelmezni és levonni azok jelenkori és mindenkori aktualitását.

1. Ismertesse, hogyan hatott a katolikus egyház reformja a barokk kori magyar irodalom fejlődésére;
2. Ismertesse a katolikus egyház iskolapolitikáját, annak hatását a magyar kultúra fejlődésére;
3. Ismertesse Pázmány Péter hitvitázó írásait;
4. Értelmezze Pázmány Péter katolikus hitről és a protestáns hitről vallott nézeteit:

CSAK EGY AZ IGAZ VALLÁS, MELYBEN ÜDVÖZÜLHET AZ EMBER

Sokan a régi pogányok közül, úgymond Szent Ágoston, azt tanították, hogy ki-ki üdvözülhet az ő hitiben, és ugyanezent tanítá Mahomet is. A mostani új tanítók is, hogy az ő kifolyó, sebes lelkiismeretüknek valami flastromot találának, mellyel ha meg nem gyógyíthatnák is, imígy-amúgy, Ádámmal együtt, falevélből csinált gatyával befödözik undokságokat; azt ítélték, hogy a

Krisztusban hívők mind egyaránt üdvözülhetnek, mert ezek közt csak valami aprólék dologról vagy a visszavonás, mely az üdvösségnek nem árt. Azért mondja az *Augustana Confessio*, hogy a hit dolgában nem különböznek a konfesszionisták a római közönséges gyölekezettől, hanem csak némely számos gonosz szokásokban, és ez okon nyilván vallják, hogy a pápisták üdvözülnek az ő vallásukban, amint másutt megmutatám. Ennek fölötté a hitet kétfélének ítélik lenni. Egyiket históriás hitnek nevezik, mely hiszi, valamit előszámlál az Írás história módjára; másikat üdvösséges hitnek neveznek, mellyel az ember hiszi, hogy Krisztus által megbocsáttattak az ő bűnei és az örök életre választott; és azt tanítják, hogy valakiben ez a hit legyen, az el nem kárhoztatik. Kiből nyilván következik, hogy mind lutheristák, kálvinisták, ariánusok etc. egyaránt üdvözülnek, mert mindnyájan hiszik üdvösségeket. Végezetre Bullinger (*in firmo fundam.* part. I. cap. 3., *Musculus in locis cap. de haeres.* 2.), azt mondják, hogy a hit dolgai közül némelyek fundamentomi a keresztyén vallásnak, némelyek nem fundamentomi, és a fundamentomban való tévelygés kirekeszti embert az üdvösségtől, de az egyéb dolgokban való egyenetlenség nem árt az üdvösségnek; és csak effélének ítélik a kálvinisták és lutheristák közt való egyenetlenséget.

Ennek okáért sokan, mikor a hit dolgairól emlékeznek, azt mondják, hogy ők hiszik a *Credo*-t és a Szent Athanasius *Symbolom*-ját, és ezzel megelégesznek, mintha valaki ezeket hiszi, mind üdvözülhetne, akármit higgyen egyéb dolgokról.

De ezek nyilvánvaló hamisságok, mert az Írás azt mondja, hogy egy az Isten és egy az üdvösséges hit is, és ha ki csak egy dologban megveti is Isten akaróját és tanúbizonyosságát, szinte úgy elkárhozik, mintha mindenben megvetette volna. Ennek fölötté, ha minden ember üdvözülhet az ő vallásában, miért mondja Szent Pál, hogy akármely kis kovásza is a hamis ítéletnek, az egész tésztát mind megveszi? Miért parancsolja az Isten, hogy akik üdvözülni akarnak, egyetértsenek, egy szível és szájjal dicsírjék az Istent? Miért kívánja azt tőlünk az Írás, hogy jól reá vigyázzunk azokra, akik valami újságot, visszavonást és különbséget kezdenek, és ezeket eltávoztassuk s még csak ingyen se köszöntsük? Nyílván, ha minden ember üdvözülhetne az ő vélekedésében, haszontalan és heábalavó parancsolatok volnának ezek. Igazán mondja tehát Szent Athanasius és Szent Ágoston, hogy nem üdvözülhet, aki épen és mindenben nem követi a közönséges keresztyéni vallást. És eleitül fogva, úgymond Szent Hieronymus (*lib. 3. cont. Ruff. ca. 7.*), sok eretnkségeket kárhoztattott az anyaszentegyház, csak egy szóért is; mert ugyanis, jobb meghalni embernek, úgymond Szent Basilius, hogysen megvetni csak egy bötüben is az isteni tudományt. Mert az isteni bizonyágtételnek, mind kicsiny s mind nagy dologban, egyenlő böcsületinek kell lenni.

Nem méltán biztatják tehát némelyek magokat azzal, hogy ők megelégesznek a *Credo*-val és Athanasius *Symbolom*-ával. Mert legelőször, a hitnek sok szükséges ágazatiról nincs ezekben emlékezet, úgymint a keresztségről, az oltáriszentségről, a keresztyéni erkölcsnek és rendtartásnak módjáról. Ennek fölötté, noha bötü szerint vallják a *Credo*-t az atyafiak, de amint másutt megmutatám, ennek igaz értelmét nem hiszik. Végezetre, ha egy dologban tartozunk az anyaszentegyház által kijelentett isteni bizonyágtételnek helyt adni, kétség nélkül tartozunk egyéb dolgokban is ezt bevenni, és ez okon, aki vakmerőül megveti akármely részét is az isteni tudománynak, méltán kárhoztatik, mert valaki az Istennek bizonyágtételét megveti, az egész hitnek fundamentomát megveti, mivelhogy a hitnek nincs egyéb fundamentoma az Istennek bizonyágtételénél; és bizony örömet érteném, hon olvasták az atyafiak az Írásban, hogy a hit dolgai közül némelyek fundamentomok, némelyek nem? Honnan tudják, hány és mely cikkely fundamentomi a hitnek?

5. Ismertesse Zrínyi Miklós nemzeti összefogásról vallott nézetét a Szigeti veszedelem c. eposzának tükrében

KÉRDÉSEK ÉS FELADATOK ÖNÁLLÓ MUNKÁHOZ

Az önálló munkában a hallgatónak tanúbizonyosságot kell tenni arról, hogy képes az anyag önálló elsajátítására, valamint az elolvasott irodalom elemzésére és értelmezésére. Képes az adott problémával kapcsolatos anyag kutatására, a témával kapcsolatos szakirodalom összegyűjtésére, feldolgozására, a kutatás tárgyával kapcsolatos önálló vélemény, gondolat, javaslat megfogalmazására.

1. Tanulmányozza Pázmány Péter Isteni igazságra vezérlő kalauz c. írását;
2. Tanulmányozza Zrínyi Miklós Vitéz hadnagy c. írását, foglaljon állást hadi és politikai nézeteit illetően;
3. Tanulmányozza Zrínyi Miklós Az török áfium ellen való orvosság c. röpiratának nemzeti, társadalmi-politikai, hadi vonatkozásait;
4. Elemezze Zrínyi Miklós epigrammait:

ATILLA

1.
Isten haragjának én szelleti voltam,
Mikor ez világot fegyverrel nyargaltam,
Vércataractákat karddal áosztottam,
És mint egy villámás, földet megfutottam.

2.
Én vagyok magyarnak legelső királyja,
Utolsó világrészről én kihozója!
Én lehetek tehát magyarnak példája,
Hirét s birodalmát hogy nyujtsa szablyája.

BUDA

Mely rosszul alhatnak egy királyi székben
Méltóság és egy esz, az mely engedetlen,
Rólam és Remusul példát vehet minden

Vesztő, mert nem fértem az bátyám
székiben.

SZIGETI ZRINI MIKLÓS

Mint Hector Troiának,
Ugy én Szigetvárnak
Erős őrzője voltam;
Mutattam pogánynak,
Hogy nagy Jehovának
Kedves szolgálja voltam,
És előbb éltemet,
Hogysem hüvségemet,
Testemből kibocsáttam

[<http://mek.oszk.hu/01100/01137/01137.htm>
#10].

11.Téma: A magyar irodalom fejlődése a XVII. század folyamán

1. Nemesi műköltészet a XVII. században. Gyöngyösi István munkássága
2. A magyar puritanizmus. Apáczai Csere János munkássága
3. A kurucköltészet
4. Az erdélyi prózairodalom: az emlékirat és önéletrajzírás irodalma

A TÉMA RÖVID LEÍRÁSA

Adott témában a nemesi műköltészet, a magyar puritanizmus, a kurucköltészet, valamint az erdélyi prózairodalom sajátosságaival foglalkozunk. Kitérünk Gyöngyösi István munkásságának tanulmányozására, elemezzük *Márssal társalkodó murányi Vénusz* c. művét. Szó esik a magyarországi puritanizmus terjedéséről, sajátosságairól, képviselőiről. Külön tárgyaljuk Apáczai Csere János munkásságát, elemezzük *Magyar Enciklopédia* c. írását. A témán belül vizsgáljuk a kurucköltészet sajátosságait, képviselőit, témavilágát, hatását a népköltészet fejlődésére. Foglalkozunk az erdélyi prózairodalom, azon belül emlékirat és önéletírás műfajának és képviselőinek tanulmányozásával. Elemezzük Mikes Kelemen Törökországi levelek c. naplóját.

AJÁNLOTT IRODALOM A TÉMÁHOZ

1. Galantai Esterházy Miklós munkái. Kiad. és bev. *Toldy Ferenc*. 1852. – *Szalay László – Salamon Ferenc*: Galantai gróf Eszterházy Miklós Magyarország nádora. I–III, 1863–1870.
2. *Ipolyi Arnold*: Bedegi Nyári Krisztina. 1887. – *Sitte Alfréd*: Gróf Nádasdy Ferenc művei és könyvtára. MKsz 1902. 146–158.

3. *Vértesi Jenő*: Nádasdy Ferenc mint író. Száz 1904. 47–57.
4. *Harsányi István*: A sárospataki Rákóczi-könyvtár katalógusa. 1917.
5. *Szabolcsi Bence*: A XVII. század magyar főúri zenéje. BpSz CCVIII. 1928. és A magyar zene évszázadai. II. 1959. 209–280.
6. Eszterházy Miklós nádor iratai. I. Kiad. *Hajnal István*. 1930.
7. *Tolnai Gábor*: Régi magyar főurak. 1939.
8. *Klaniczay Tibor*: A magyar barokk irodalom kialakulása. ItK 1960. és Reneszánsz és barokk. 1961. 361–436.
9. *Rác Kálmán*. Kocsi Csergő Bálint, a gályarab. Pápa 1906.
10. ENEI Ferenc. Petkó Zsigmond, ItK, 1963, 5. 2
11. VARGA Imre. Petkó Zsigmond életéhez, ItK, 1975, 44–46.
12. <http://mek.oszk.hu/01100/01149/html/gyongyos.htm>
13. <http://mek.oszk.hu/02200/02228/html/02/115.html>
14. <http://mek.oszk.hu/06000/06075/html/>
15. <http://real.mtak.hu/5034/1/1133760.pdf>
16. <http://mek.oszk.hu/02200/02228/html/02/198.html>
17. <http://itk.iti.mta.hu/megjelent/2005-46/fukari.pdf>

KÖTELEZŐ OLVASMÁNYOK LISTÁJA A TÉMÁHOZ

1. Gyöngyösi István: Márssal társalkodó murányi Vénus
Kesergő Nympha
Csalárd Cupidó
2. Apáczai Csere János: Magyar enciklopédia
3. Mikes Kelemen: Törökországi levelek
4. Kemény János: Önéletírás
5. Misztótfalusi Kis Miklós: Mentség
6. Bethlen Miklós: Önéletírás
7. II. Rákóczi Ferenc: Vallomások
8. Szőke Ambrus: Székelyföld mindig volt
9. Petkó Zsigmond: Katonaének, Gondolkodjál, szegény magyar...

FELADATOK ÉS TÉMÁK GYAKORLATI ÓRÁHOZ

A hallgatók a gyakorlati óra során beszámolnak az elolvasott irodalmi alkotásokból. Elemzik azokat, kimutatják a bennük rejlő történelmi társadalmi-politikai vonatkozásokat, a szövegek jelenkori aktualitására is kitérnek, valamint az utókor irodalmi hagyományára gyakorolt hatásáról is szólnak. A gyakorlati óra legfontosabb célja, hogy a hallgatók elolvassák a korszak szépirodalmi és történelmi stb. alkotásait és képesek legyenek azt elemezni, értelmezni és levonni azok jelenkori és mindenkori aktualitását.

1. Ismertesse a nemesi műköltészet szerepét a barokk világi irodalom szemléletének alakításában;
2. Ismertesse Gyöngyösi István Márssal társalkodó murányi Vénusz c. művében található antik elemeket, történetét, szereplőit;
3. Ismertesse Apáczai Csere János nyelvújítási törekvéseit, az Enciklopédiájának megírási szándékát, célját;
4. Elemezze és értelmezze Mikes Kelemen Törökországi Levelek c. naplójának 112.levelét:

112 Rodostó, 8. április 1735.

Amitől tartottunk, abban már benne vagyunk. Az Isten árvására téve bennünket, és kivéve ma közüllünk a mi édes urunkot és atyánkot, három óra után reggel. Ma nagypéntek lévén, mind a mennyei, mind a földi atyáinknak halálokat kell siratni. Az Isten mára halasztotta halálát urunknak azért, hogy megszentelje halálának áldozatját annak érdemével, aki ma megholt értünk. Amicsoda életet élt, és amicsoda halála volt, hiszem, hogy megmondották nékie: ma velem lesz a paradicsomban. Hullassuk bővséggel könyveinket, mert a keserűségnek ködje valóságosan reánk szállott. De ne azt a jó atyánkot sirassuk, mert őtet az Isten anyyi szenvedési után a mennyei lakadalomban vitte, ahol a gyönyörűségnek és az örömmek pohárából itatja, hanem mi magunkot sirassuk, kik nagy árvásra jutottunk. Ki sem lehet mondani, micsoda nagy sírás és keserűség vagy on itt miközöttünk még csak a legalábbvalón is. Ítéld el, ha lehet, micsoda állapotban írom ezt a levelet, de mivel tudom, hogy örömet kívánnád tudni, mint esett szegénynek halála, mind téntával, mind könyhullatásimmal leírom, ha szinte azáltal megszorítom is keserűségemet.

Úgy tetszik, hogy az utolsó levelemet az elmúlt holnapnak 25-dik napján írtam vala. Azután szegény mind nagy bágyadságokat érzett, igen keveset, de másként mindent a szokás szerént vitt végben, abban a gyengeségiben is az esztergájában dolgozott első aprilisig. Aznap pedig a hideg erősen jött reá, és annál inkább meggyengítette. Másnap jobbacskán volt. Virágvasárnap a gyengeség miatt nem mehetett a templomban, hanem a közel való házból hallgatta a misét. A mise után amely pap odavitte neki a szentelt ágat, térden állva vette el kezéből, mondván, hogy talám több ágat nem fog venni. Hetfűn jobbacskán volt, kedden hasonlóképpen, még a dohánt is megkívánta, és dohányzott. De azt csudálta mindenikünk benne, hogy ő semmit halála órájáig a háznál való rendben el nem mulatott, se meg nem engedte, hogy őérette valamit elmulassanak. Mindennap szokott órában felöltözött, ebédelt, és lefeküött, noha alig volt el, de mégis úgy megtartotta a rendet, mint egészséges korában. Szeredán délután nagyobb gyengeségben esett, és csak mindenkor alutt. Egynehányszor kérdeztem, hogy mint vagy on, csak azt felelte: én jól vagyok, semmi fájdalmat nem érzek. Csötörtökön igen közel lévén utolsó végihez, elnehezédék, és az urat magához vette nagy buzgósággal. Estve a lefekvésnek ideje lévén, kétfelől a karját tartották, de maga ment a hálózában. A szovát igen nehéz volt már megérteni. Tizenkét óra felé étszaka mindnyájan mellette voltunk. A pap kérdetta tőle, ha akarja-é felvenni az utolsó kenetet? Intette szegény, hogy akarja. Annak vége lévén, a pap szép intéseket és vigasztalásokat mondván neki, nem felelhetett reája, noha vettük észre, hogy eszin van. Azt is láttuk, hogy az intéskor a szemeiből könnyhullatások folytanak. Végtire szegény, ma három óra után reggel, az Istennek adván lelkét, elaluvék, mivel úgy holt meg, mint egy gyermek. Szüntelen reá néztünk, de mégiscsak azon vettük észre általmenetelit, amidőn a szemei felnyíltak. Ő szegény árvásra hagyta bennünket ezen az idegen földön. Itt irtóztató sírás, rívás vagy on közöttünk. Az Isten vigasztaljon meg minket [<http://mek.oszk.hu/00800/00880/html/mikes6.htm>].

KÉRDÉSEK ÉS FELADATOK ÖNÁLLÓ MUNKÁHOZ

Az önálló munkában a hallgatónak tanúbizonyyságot kell tenni arról, hogy képes az anyag önálló elsajátítására, valamint az elolvasott irodalom elemzésére és értelmezésére. Képes az adott problémával kapcsolatos anyag kutatására, a témával kapcsolatos szakirodalom összegyűjtésére, feldolgozására, a kutatás tárgyával kapcsolatos önálló vélemény, gondolat, javaslat megfogalmazására.

1. Tanulmányozza Gyöngyösi István munkásságának hatását, szerepét az igénytelen tömegirodalom alakulásában;
2. Tanulmányozza Apáczai Csere János munkásságának hatását a magyar felvilágosodás-kori magyar nyelvű tudományos irodalom fejlődésére;
3. Tanulmányozza Mikes Kelemen Törökországi levelek történelmi, társadalmi-politikai, emberi hitelességét;
4. Tanulmányozza II. Rákóczi Ferenc Vallomások c. önéletírásának történelmi hitelességét;
5. Mutassa ki az idézett versben a kuruc költészet tipikus elemeit, valamint a korabeli társadalmi-politikai valóságot:

ÉDES HAZÁM

1. Édes hazám, szánjad válásom,
Messze földre van indulásom,
Úgy fordulhat, világból is lesz
kimúlásom.
2. Most bocsátod el hív szolgádot,
Nem szánod-e szegény árvádot,
Tőled szintén eltávozni kedves
fiadot?
3. Nem léssen-e nehézségedre,
Nem fordul-e nagy sérelmedre,
Hogy úgy viselsz gondot reám, mint
idegenre?
4. Az kisdetek anyjok tejétől,
Az szoptatók anyjok mellyétől,
Még az madár sem távozik messze
fészektől.
5. Más nemzetségek országára,
Idegen föld tartományára.
Hát én szegény hogy induljak más
határára?
6. Föld idegen, valahol járok,
Csak kegyelmet hejában várok,
Ember kegyetlensége velem határos.
7. Jaj! hol leszen megmaradásom?
Hegyek-völgyek közt bujdosásom!
Mely nehéz volt kicsinységtől fogva
lakásom!
8. Hol léssen éjjel lefekvésem?
Vad gyomrában lesz temetésem!
Édes hazám, most hallgasd meg az én
kéresem!
9. Veszedelmes tenger örvénye!
Beteg ember keserves élte!
Bizonytalan az idegen ország
ösvénye!
10. Ím, az égi háborúk ellen,
Az ellenség rajtunk kegyetlen!
Hová hajtsam te küvüled magam
hirtelen?
11. Ne hadd hejában könnyhullásom,
Nem sok tőled én kívánságom:
Csak, hogy szánjad, édes hazám,
tőled válásom
[<http://mek.oszk.hu/00200/00231/00231.htm#d2978>]!

12. Téma: A magyar rokokó irodalom

1. A rokokó fogalmának tisztázása
2. Faludi Ferenc alkotói pályaképe
3. Amade László munkássága

A TÉMA RÖVID LEÍRÁSA

Adott témában a rokokó irodalmával foglalkozunk. Tisztázzuk a rokokó műfaji sajátosságait, műfajait, témavilágát. Szólunk a magyar rokokó sajátosságairól, képviselőiről. Tárgyaljuk Faludi Ferenc munkásságát, helyét és szerepét a rokokó irodalmában. Kitérünk Amade László munkásságának vizsgálatára is. Amade költészetén belül a legnagyobb hangsúlyt szerelmi, udvarló jellegű verseire és katonanépekre fordítjuk.

AJÁNLOTT SZAKIRODALOM A TÉMÁHOZ

1. Baranyai Zoltán. A francia nyelv és műveltség Magyarországon. XVIII. század. 1920.
2. Fuhrmann Kornélia. Gróf Teleki József és a magyar–francia szellemi kapcsolatok. 1929.
3. Baróti Dezső. A tizennyolcadik század ízléséről. Petőfi IMúzévk 1960–61. 25–39.
4. Staud Géza. Magyar kastélyszínházak. I–II. 1963
5. Gálos Rezső. Báró Amade László. Pécs 1937.
6. Varga Imre. Amade-versek kéziratos énekgyűjteményeinkben. ItK 1957.

325–336.

7. Forgandó szerencse. Faludi Ferenc kéziratos versesfüzete, kiad. Dobri Mária, Kovács Mihály, Szombathely, 1992.
8. Turóczi-Trostler József. Az első magyar, It, 1938, 57–66
9. Szauder József. Faludi Ferenc udvari embere, Pécs, 1941.
10. Szauder József. Faludi Ferenc és Itália. Az Omnium olasz nyelvű jegyzetei = Magyar Századok, Bp., 1948, 164–176.
11. Monay Ferenc. A római magyar gyóntatók, Róma, 1956, 123–136, 212–213.
12. Vörös Imre. Faludi Ferenc eklogái, It, 1980, 849–865.
13. Szörényi László. Faludi Ferenc, a könyvvizsgáló, MKSz, 1979, 1–24.
14. Szauder Mária. Faludi Ferenc a Római Árkádia tagja, ItK, 1982, 448–451.
15. Martinkó András. Faludi Ferenc: útban a modern magyar költői nyelv felé, ItK, 1985, 310–315.
16. Faludi Ferenc 1704–1779 emlékezete, Körmend, 1994.
17. Sárközy Péter. Faludi Ferenc, Pozsony, Kalligram Könyvkiadó, 2005
18. <http://enciklopedia.fazekas.hu/irodalom/Rokoko-magyar.htm>
19. <http://www.verslista.hu/muveszetek/3stilus/07rokoko/7irod.htm>
20. <http://mek.oszk.hu/02200/02228/html/02/354.html>
21. <http://mek.oszk.hu/00600/00646/00646.htm>
22. <http://szelence.com/faludi/index.html>

KÖTELEZŐ OLVASMÁNYOK LISTÁJA A TÉMÁBÓL

1. Faludi Ferenc: Útravaló
Második ecloga
Téli éjszaka
2. Amade László: Katonaének
Én angyalkám
Ámbár nékem nincsen kincsem
Imádlak Jézusom

FELADATOK ÉS TÉMÁK GYAKORLATI ÓRÁHOZ

A hallgatók a gyakorlati óra során beszámolnak az elolvasott irodalmi alkotásokról. Elemzik azokat, kimutatják a bennük rejlő történelmi társadalmi-politikai vonatkozásokat, a szövegek jelenkori aktualitására is kitérnek, valamint az utókor irodalmi hagyományára gyakorolt hatásáról is szólnak. A gyakorlati óra legfontosabb célja, hogy a hallgatók elolvassák a korszak szépirodalmi és történelmi stb. alkotásait és képesek legyenek azt elemezni, értelmezni és levonni azok jelenkori és mindenkori aktualitását.

1. Ismertesse a magyarországi rokokó irodalom sajátosságait, jellemzőit;
2. Ismertesse a rokokó hatását a magyar felvilágosodás-kori irodalomra;
3. Ismertesse az európai rokokó irodalom hatását a magyar rokokó irodalomra;
4. Ismertesse Faludi Ferenc népies jellegű verseinek hatását a magyar irodalmi népiességre;

5. Elemezze és értékelje Faludi Ferenc Útravaló c. versét:

UTRA VALÓ

1. Ne maraszszuk, elmehet,
A mint tetszik, úgy vehet

A faképtül végbucsut,

Előtte az országut!

2.

Hajdi! elment jó korán,

Éjfél után szaporán.
A kakas is megörült,
Vigan szólott, hogy felült.

3.
Minden lova rugjon fel,
A rudszege hulljon el,
Repedjen a gyeplő-szj,
Pinczetokja folyjon ki.

6. Elemezze Amade László Angyalkám c. versét.

4.
A forgósél kergesse,
Zápor eső vezesse,
Igen finom ember vólt,
Jó hogy tőlünk elpatkólt
[<http://mek.oszk.hu/00600/00646/00646.htm>
#9]!

KÉRDÉSEK ÉS FELADATOK ÖNÁLLÓ MUNKÁHOZ

Az önálló munkában a hallgatónak tanúbizonytságot kell tenni arról, hogy képes az anyag önálló elsajátítására, valamint az elolvasott irodalom elemzésére és értelmezésére. Képes az adott problémával kapcsolatos anyag kutatására, a témával kapcsolatos szakirodalom összegyűjtésére, feldolgozására, a kutatás tárgyával kapcsolatos önálló vélemény, gondolat, javaslat megfogalmazására.

1. Tanulmányozza a magyar rokokó hatását a magyar irodalmi népiességre;
2. Tanulmányozza Amade László munkásságának hatását a magyar zsoltsári irodalom fejlődésére;
3. Tanulmányozza Faludi Ferenc világi jellegű verseinek szerepét a magyar nyelvű világi költészet fejlődésében;
4. Elemezze Faludi Ferenc Erdő c. versét, gyűjtse ki a versből az antik elemeket:

ERDŐ

1. Magos hegyek, szelíd erdők,
Pán Istennek sátora,
Hantos halmok, hives ernyők,
Diánának udvara!
2. Szüz nympháknak vig utczái!
Ugy tetszik, hogy újulok,
Dryadesek palotái,
Ha hozzátok járulok.
3. Itt a Hajnal gyengén festi
Az erdőknék tetejét,
Jön a Flóra és éleszti
A virágok mezejét.
4. Jön a harmat, alig várja,
Sylvanusnak völgyeit
Gyenge lábbal hogy megjárja,
És elhintse gyöngyeit.
5. Pan megfujja trombitáját
Echo néki válaszol,
Viszik szelek ily postáját:
Kelj fel, a ki aluszol.
6. Erre kiki meleg ágját
Elfelejtí, talpra kél,
Oda rugja nyoszolyáját,
És az egész erdő él.

7. Támad a nap uj sugárral,
Hegyet völgyet vidámit.
Közli magát fél világgal,
Szárnyas népben kedvet nyitt.

8. A madárcák megörülnek,
Ellepik az ágakat,
Him és nöstény öszveülnek,
Énekelik álmakat.

9. Ásit Faunus és nyujtózik
Rut torháját kiveti,
Gubás testén vakaródzik,
Csufos álmát neveti.

10. Satyrosok napaeáknak
Szép jó regvelt mondanak;
Hizelkednek a nympháknak,
Mosdóvizet hordanak.

11. Feji Phyllis tejes nyájját,
És a völgynek vezetí,
Tityrus is ő csordáját
Gondos kézzel kergetí.

12. Együtt járnák a berkeket,
Elbeszéli kárákat,
Emlegetik szerelmeket,
És tegnapi tánczakat.

13. Siet Phoebus és szekérét
Másra bizza, ide tér;
Egen hagyja fényes székét,
Az erdőtül szállást kér.

14. Itt van huga személlýében,
Sétálja az utakat,
Arany puzdra van kezében,
Nyilazza a vadakat.

15. Fut a szarvas, vadkan íget,
Rókák féltik farkokat,
Sok a hajtó, zeng a liget,
Hull sok drága dám-falat.

16. Megpihenvén ebéd után,
Sereggel a vadász nép
Egy szép gyöngyvirágos utczán

Uj játékra öszve lép.

17. Itt van Daphnis, itt van Faunus,
Sok bozontos satyrus,
Sok sipossal jön Sylvanus,
Pásztorokkal Tityrus.

18. Látszanak sok friss napaeák,
Pásztorokat nézgetik,
Utánnak más gyenge

nymphák
Kik magokat kelletik.
19. Elkeverve öszve
kapnak,
Jól rángatják inakat,
Hol egymástul elszaladnak,
S magán ropják tánczakat.
20. A vig nymphák
elbujkálnak,
Satyrosok keresik,
A kit benne feltalálnak,
Tenyerekkel megszedik.

21. Dryadesek
pásztorokkal
Himbáltatják magokat,
Szép virágos bokrétákkal,
Kifüzetvén azokat.
22. Satyrosok
megverdődnek,
Tépiük egymás szakállát,
Kis szarvakkal öklelődnek,
Hogy elnyerjék a pallyát.
23. Így járják az erdő
dolgát,

Ide semmi gond nem fér,
Itt találja nyugodalmát,
A kit bú és bánat vér.
24. Isten hozzád váras
azért,
Bóldog a ki ide tér,
Multságért, vig óráért
Senki vámat itt nem kér
[<http://mek.oszk.hu/00600/00646/00646.htm#14>].

KÉRDÉSEK MODULDOLGOZATRA

Az 1. sz. moduldolgozat témakörei:

1. A Magyar ősköltészet kora, sajátosságai főbb műfajai, szövegei.
2. A koraközépkori latin nyelvű vallási irodalom jellemzői.
3. Korai legendáink.
4. Az intelem irodalom a magyar középkori irodalomban. Szent István intelmei Imre herceghez.
5. A történetírás helye és szerepe a középkor irodalmában. A krónika és gesta irodalom műfaji sajátosságai, főbb képviselői.
6. A lovagi irodalom a magyar középkorban.
7. Első magyar nyelvű emlékeink.
8. A magyar nyelvű egyházi irodalom kezdetei. Temesvári Pelbárt és Karthauzi Névtelen szerepe a korban.
9. Kései legendáink.
10. A huszitizmus, és a huszita irodalom.

A 2. sz. zárthelyi dolgozat témakörei:

1. A magyar reneszánsz kora. A hunyadiak korának humanizmusa.
2. A reformáció. Magyar nyelvű irodalom a reformáció korában, műfajok, alkotók.
3. A históriásének műfaji jellemzői, képviselői.
4. A manierizmus kora. Balassi Bálint munkássága.
5. A barokk irodalom. Zrínyi Miklós alkotói pályája.
6. Az ellenreformáció kora. Pázmány Péter munkássága.
7. Az udvari nemesi műköltészet. Gyöngyösi István.
8. Az erdélyi prózairodalom a XVII. században.
9. A magyar puritanizmus. Apáczai Csere János.
10. Kurucköltészet.
11. A magyar rokokó irodalma.

VIZSGAKÉRDÉSEK

1. A magyar irodalom kezdetei.
2. A magyar irodalomtörténészek felfogása az irodalmi kezdetek korának megállapítása tekintetében. Klaniczay Tibor, Képes Géza, Horváth János datálása.
3. Az ősköltészet. Az ősi hitvilág tükröződése az irodalmi műfajokban.
4. A munkadal műfaji sajátosságai, szerepe és helye az ősközösségi társadalomban.
5. A vallási szertartásokhoz kapcsolódó szövegek, a rituális szövegek helye és

- szerepe az ősköltészetben.
6. A törzsi szövetség korának irodalmi produktuma a monda, műfaji sajátosságai, helye, szerepe a magyar ősköltészetben.
 7. A magyar mondai hagyaték átörökítői, lejegyzői.
 8. A naiv eposz kérdése.
 9. A koraközépkor irodalma.
 10. Az egyházi latin nyelvű irodalom térhódítása és hatása a magyar irodalmi élet alakulására. Egyházi műfajok a korban.
 11. A korai legendáink.
 12. Az írás reakció kora.
 13. A jogi műveltség térhódítása a magyar kulturális életben és hatása a világi irodalom fejlődésére.
 14. A történetírás szerepe a középkor második szakaszában, az 1200-as években.
 15. A krónika és geszta irodalom műfaji sajátosságai, jellemzői, alkotói és szerepük a magyar világi irodalom fejlődésében.
 16. Az első magyar nyelvű szövegemlékeink, A Halotti Beszéd és Könyörgés és az Ómagyar Mária-siralom keletkezési ideje, sajátosságai, hatása a magyar nyelvű irodalom fejlődésére.
 17. A legenda műfaji sajátosságai és szerepe a későközépkor irodalmában.
 18. Kései legendáink.
 19. A példa műfaja.
 20. A társadalom-politikai, kulturális viszonyok a későközépkorban.
 21. A huszitizmus magyarországi térhódítása, hatása a magyar nyelvű irodalom fejlődésére.
 22. A magyar nyelvű vallási irodalom jellemzői a korban.
 23. Temesvári Pelbárt és Karthauzi Névtelen helye és szerepe a magyar nyelvű egyházi irodalom fejlődésére.
 24. A magyar reneszánsz kora.
 25. A reneszánsz és humanizmus fogalma.
 26. A magyar reneszánsz kezdete, a hunyadiak korának humanizmusa.
 27. Mátyás király humanista udvara, társadalom-politikai, kulturális törekvései, eredményei.
 28. A kor irodalmának főbb képviselői, Janus Pannonius munkássága.
 29. A humanista irodalom helyzete a mohácsi vész után.
 30. A nemesi udvari jellegű irodalom sajátosságai a korban.
 31. A török uralom hatása a magyar irodalmi élet alakulására.
 32. A reformáció.
 33. A reformáció hatása a magyar nyelvű irodalom fejlődésére.
 34. A reformáció irodalmának első képviselői a magyar irodalomban.
 35. A fordítás szerepe a korban.
 36. A fabula műfajának hatása a magyar világi irodalom fejlődésére.
 37. A bibliafordítás kérdése, első bibliafordítóink.
 38. A XVI. századi líra.
 39. A XVI. századi próza mesterei.
 40. XVI. századi énekmondó költészet, a históriásének.
 41. Tinódi Lantos Sebestyén, Ilosvai Selymes Péter, Gergei Albert históriái.
 42. A késő reneszánsz, a manierizmus kora.
 43. A magyar nyelvű világi költészet kora, Balassi Bálint alkotói pályaképe.

44. A barokk fogalma, sajátosságai, jellemzői.
45. Zrínyi Miklós irodalmi munkássága.
46. A Szigeti veszedelem, mint az első műeposz a magyar irodalomban.
47. Az ellenreformáció kora, Pázmány Péter munkássága.
48. A késő barokk irodalma.
49. A familiáris irodalom és az emlékirat irodalom.
50. A kurucköltészet.
51. A puritanizmus.
52. A rokokó fogalma, sajátosságai, főbb műfajai.
53. A rokokó irodalom fő képviselői Faludi Ferenc és Amade László munkássága.

SZAKIRODALOM A TÉMÁHOZ

1. KLANICZAY Tibor – SZAUDER József – SZABOLCSI Miklós, *Kis magyar irodalomtörténet*, Budapest, Gondolat, 1961, 5–89.
2. KLANICZAY Tibor (szerk.), *A magyar irodalom története 1600-ig*, Bp., Akadémiai, 1964.
3. BÁN Imre (szerk.), *A barokk*, Bp., Gondolat, 1963.
4. KLANICZAY Tibor (szerk.), *A magyar irodalom története 1600-tól 1772-ig*, Bp., Akadémiai, 1964. (Spenót 2.) 126–149, 159–220, 229–260, 294–305, 341–396, 407–446, 458–499, 514–550, 559–590, 609–617.
5. HORVÁTH János, *A magyar irodalmi műveltség kezdetei*, Bp., Magyar Szemle Társaság, 1931, reprint, pl.: 1988.
6. KOVALOVSKY Tibor (szerk.), *A régi magyar vers*, Bp., Akadémiai, 1979.
7. TARNAI Andor, „A magyar nyelvet írni kezdik”: Irodalmi gondolkodás a középkori Magyarországon, Bp., Akadémiai, 1984 (Irodalomtudomány és Kritika).
8. BITSKEY István, Humanista erudíció és barokk világnézet: Pázmány Péter prédikációi, Bp., Akadémiai, 1979 (Humanizmus és Reformáció, 8), 22–29.
9. Lech SZCZUCKI, Két XVI. századi eretnek gondolkodó (Jacobus Palaeologus és Christian Francken), Bp., Akadémiai, 1980 (Humanizmus és Reformáció, 9).
10. KLANICZAY Tibor, KLANICZAY Gábor, *Szent Margit legendái és stigmái*, Bp.
11. *Argumentum*, 1994 (Irodalomtörténeti Füzetek, 137), 15–91.
12. Jan ASSMANN, *Írásos kultúra = UŐ, A kulturális emlékezet*, Atlantisz, Budapest, é.n., 87-129.
13. JANKOVITS László, *Mikor, hogyan kezdődött? = A magyar irodalom története. A kezdetektől 1800-ig*, főszerk. SZEGEDY-MASZÁK Mihály, szerk. JANKOVITS László, ORLOVSKY Géza, Gondolat Kiadó, Budapest, 2007, 18-36.
14. MADAS Edit, *A szóbeliség és az írásbeliség határán*, u.o. 59-71.
15. TÓTH Tünde, *A virágénekvita*, u.o. 133-146.
16. HORVÁTH Iván, *A magyar vers a reneszánsz és a reformáció korában*, u.o. 236-250.
17. LATZKOVITS Miklós, *A 16. századi magyar dráma*, u.o. 250-266.
18. VADAI ISTVÁN, *A tudósító ének műfaja*, u.o. 274-286.
19. OLÁH Szabolcs, *A hitvita retorikája: nyilvánosság és önszemlélet*, u.o. 323-

20. HORVÁTH Iván, *Balassi könyve*, u.o. 351-363.
21. JANKOVITS László, *P. mester, a hazugok, a fecsegők és az álmodozók*, ItK 102 (1998), 1-9.
22. JANKOVITS László, *Életrajz, költői kompozíció, műfaji utánpótlás és versengés Janus Pannonius Várad-versében*, Literatura, 1993, 44-59.
23. BITSKEY István, *Heltai Gáspár, a fabulairó*, in B.I., *Eszmék, művek, hagyományok*, Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 1996, 55-67.
24. LUDÁNYI Mária, *A szerelem-kép alakulása a XVI. század végi és a XVII. század eleji magyar irodalomban* = ItK, 1979, 359-371.
25. PIRNÁT Antal, *Balassi Bálint poétikája*, Bp., Balassi Kiadó, 1996.
26. *Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalom történetéhez: Középkor (1000-1530)*, Főszerkesztő TARNAI Andor, szerkesztő MADAS Edit, Tankönyvkiadó, Budapest, 1992.
27. *Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalom történetéhez: Reneszánsz kor*, főszerkesztő TARNAI Andor, szerkesztő BITSKEY István, Tankönyvkiadó, Budapest, 1990.
28. WEÖRES Sándor, *Három veréb hat szemmel: antológia a magyar költészet rejtett értékeiből és furcsaságaiból*, Bp., Helikon, 2010.
29. HARGITTAY Emil, *A régi magyarországi irodalom jellege (decem rationes)*, in *Bevezetés a régi magyarországi irodalom filológiájába*, szerk. H. E., Bp., Universitas, 2003, 75–88.
30. KLANICZAY Tibor, *A szerelem költője*, in K. T., *Reneszánsz és barokk*, Bp., Szépirodalmi, 1961, 183–295.
31. HORVÁTH Iván, *Balassi költészete történeti poétikai megközelítésben*, Bp., Akadémiai, 1982.
32. SZENTMÁRTONI SZABÓ Géza, *Szentmártoni Szabó Géza, Balassi kötetkompozíciójának rejtelmek*, ItK, 103(1999), 635–646.
33. Amedeo di FRANCESCO, *A pástorjáték szerepe Balassi Bálint költői fejlődésében*, Bp., Akadémiai, 1979.
34. PIRNÁT Antal, *Balassi Bálint poétikája*, Bp., Balassi, 1996.
35. SZABICS Imre, *A trubadúrlíra és Balassi Bálint*, Bp., 1998.
36. KIRÁLY Erzsébet – KOVÁCS Sándor Iván, „*Adriai tengernek fönnforgó habjai*”, Bp., Szépirodalmi, 1983.
37. KOVÁCS Sándor Iván, *A lírikus Zrínyi*, Bp., Szépirodalmi, 1985.
38. SZÖRÉNYI László, *A szerkesztett verskötet mint a szerző ifjúkori önarcképe*, in *A magyar irodalom története... , i. m.*, 467–486.
39. <http://deathlyray.uw.hu/>
40. <http://enciklopedia.fazekas.hu/irodalom/Kozepkor-magyar.htm>
41. <http://www.fajltube.com/irodalom/A-kozepkor-irodalma95221.php>
42. <http://mek.oszk.hu/02200/02228/html/01/19.html>
11. <http://sermones.elte.hu/szovegkiadasok/magyarul/madasszgy/>
43. http://hermanszombathely.hu/sites/default/files/tananyagok/mz/magyar_nyel_v_es_irodalom_eretts%20E9gi_segedlet/irodalomtorivazlat.doc
44. <http://dia.osaarchivum.org/public/?fs=1527&search=2&page=>
45. <https://dea.lib.unideb.hu/>
46. <http://mek.oszk.hu/02200/02228/html/01/94.html>
47. <http://mek.oszk.hu/02200/02228/html/01/96.html>

48.mek.oszk.hu/02200/02228/html/01/281.html

49.mek.oszk.hu/02200/02228/html/03/363.html

50.mek.oszk.hu/02200/02228/html/01/281.html